



შპს გურამ თავართქილაძის სახელობის თბილისის
სასწავლო უნივერსიტეტი

ბიზნესისა და სოციალური მეცნიერებების ფაკულტეტი
სამაგისტრო პროგრამა: საბანკო საქმე

დაკრედიტების მექანიზმები და მათი ეფექტიანობის ამაღლების ამოცანები
(გზები)

მერი ზაქაიძე

სამაგისტრო ნაშრომი

ხელმძღვანელი: პროფესორი ნოდარ ბაგრატიონი

თბილისი

2020

სარჩევი

შესავალი.....	3
თავი I. საბანკო დაკრედიტების თანამედროვე სისტემა	4
1.1. კომერციული ბანკის საკრედიტო პოლიტიკა.....	4
1.2. კრედიტის უზრუნველყოფის ფორმები	5
თავი II. დაკრედიტების პროცესი კომერციულ ბანკში	10
2.1. დაკრედიტების ეტაპები კომერციულ ბანკებში	10
2.2. საკრედიტო განაცხადი და ინტერვიუ მსესხებელთან.....	13
2.3.კრედიტის დაფარვა და საკრედიტო ხელშეკრულების პირობების შესრულება და მონიტორინგი.....	
2.4. პრობლემურ კრედიტებთან მუშაობა.....	22
თავი III- საბანკო რისკების მართვა.....	25
3.1. რისკმენეჯმენტი კომერციულ ბანკში.....	25
თავი IV- კომერციული ბანკების საქმიანობის კონტროლი და ანგარიშგება.....	27
4.1. შიდა კონტროლის სისტემა კომერციულ ბანკში	27
4.2. კომერციული ბანკის გარე აუდიტი	29
4.3.საბანკო ანგარიშგების მნიშვნელობა და სახეობები	32
თავი V- სს „ საქართველოს ბანკი“ ციფრებში და დაკრედიტების ეფექტიანობა.....	36
დასკვნა	58
გამოყენებული ლიტერატურა.....	63

შესავალი

საკვლევი საკითხის აღწერა: საქართველოში საბანკო საქმის განვითარების სხვადასხვა ეტაპებზე იცვლება ქვეყანაში ფულად საკრედიტო სისტემის როლი, დროთა განმავლობაში სისტემა იხვეწება და ხდება სრულყოფილი, რასაც განაპირობებს ბევრი გარემოება, მათ შორისაა: კონკრეტული დროისათვის დამახასიათებელი თავისებურებები, ეკონომიკური და პოლიტიკური მოწყობის წესი და ტრადიციები, პოლიტიკა, ეროვნული და სახელმწიფო პრიორიტეტები (მონეტარული და ფისკალური პოლიტიკა), მომხმარებელთა მიზნები და პრიორიტეტები, სამართალი და მეურნეობის სისტემა.

საბანკო სისტემის განვითარება ეკონომიკის ზრდისთვის აუცილებელი ფაქტორია, რომლის წარმატებული ფუნქციონირება ბევრ ფაქტორზეა დამოკიდებული, მათ შორის ძირითადია დაკრედიტების მეშვეობით ბიზნესის ხელშეწყობა.

თემის აქტუალურობა: ბიზნესის განვითარებისთვის დიდი მნიშვნელობა ენიჭება საბანკო კრედიტებს, რადგან თანამედროვე საქართველოში კომერციული ბანკებია საბანკო სექტორის წარმმართველი ძალა, ისინი ეკონომიკის სხვადასხვა დარგების დაკრედიტებაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ. დაკრედიტებას აქვს თავისებურებები მერუნეობის სხვადასხვა დარგების მიხედვით და ამასთან საკრედიტო რისკებთან დაკავშირებული პრობლემების გადაჭრდა და სრულყოფილი ფუნქციონირების გზების დასახვა მნიშვნელოვანია.

ნაშრომის მიზანია დაკრედიტების მექანიზმების არსისა და მისი ეფექტიანობის ამაღლების გზების განსაზღვრა. ნაშრომში განხილულია— კრედიტის არსი, სახეობები და პრინციპები; დაკრედიტების სუბიექტები და ობიექტები; კომერციული ბანკების პოლიტიკაზე და რა გავლენას ახდენს მაკრო და მიკროფაქტორები; კრედიტის უზრუნველყოფის ფორმები და კრედიტის დაფარვის წყაროები; დაკრედიტების ეტაპები მოცემულია სს „საქართველოს ბანკის“ ბიზნეს სესხის დაკრედიტების მაგალითზე და განმარტებულია როგორ მიიღწევა მისი ეფექტიანობა; როგორ ხდება საკრედიტო განაცხადის მიღება, ყურადღება ეთმობა მსესხებელთან ინტერვიუს, ბანკსა და კლიენტს შორის ურთიერთობის, კომერციული ბანკის წარმატებული საქმიანობის, ვადაგადაცილებული დავალიანების დროული აღმოჩენის და მათი მართვის, რისკმენეჯმენტის, შიდა კონტროლის, ეროვნული ბანკის რეგულაციების საკითხებს. სამაგისტრო ნაშრომის წერის პროცესში გავეცანით და ვემყარებოდით სს „საქართველოს ბანკის“ 2019 წლის წლიურ ანგარიშს, მონაცემებს და პრაქტიკულ მასალას.

ნაშრომის თეორიულ მეთოდოლოგიურ საფუძველს წარმოადგენს ქართველი და უცხოელი ეკონომისტების ნაშრომები საბანკო სფეროში. სახელმძღვანელოები, სტატიები და ინტერნეტ რესურსები, საბანკო საქმესთან დაკავშირებით. ნაშრომში გამოვეყენეთ ეროვნული ბანკის საანგარიშგებო მონაცემები.

თავი I. საბანკო დაკრედიტების თანამედროვე სისტემა

1.1. კომერციული ბანკის საკრედიტო პოლიტიკა

კომერციული ბანკის საკრედიტო პოლიტიკა- ესაა საბანკო დაკრედიტების ბაზარზე მისი პრიორიტეტებისა და მიზნებისა, სტრატეგიისა და ტაქტიკის განსაზღვრა, ვიწრო გაგებით კი- ეს კონკრეტული კომერციული ბანკის შიდა ნორმატიული დოკუმენტი, რომელიც განსაზღვრავს საკრედიტო საქმიანობის ამოცანებს, მისი რეალიზაციის საშუალებებსა და მექანიზმებს, ასევე საკრედიტო პროცესის პრინციპებსა და წესებს. საკრედიტო პოლიტიკა აწესებს საკრედიტო საქმიანობის დანარჩენ მარეგლამენტირებელ დოკუმენტებს- მისი რეალიზაციის პრაქტიკულ მექანიზმებს.

კომერციული ბანკის საკრედიტო პოლიტიკა- ესაა მისი საკრედიტო სტრატეგიისა და ტაქტიკის ერთობიობა. ამასთან, თუკი სტრატეგია განსაზღვრავს კომერციული ბანკის ძირითად პრინციპებს, პრიორიტეტებსა და მიზნებს საკრედიტო ბაზარზე, ტაქტიკა- ბანკის მიერ თავისი მიზნების რეალიზაციისათვის საკრედიტო გარიგებათა განხორციელებისას გამოყენებულ კონკრეტულ ფინანსურ ინსტრუმენტებს, საკრედიტო პროცესის, მათ შორის, კონტროლის, ორგანიზების წესს.

კომერციული ბანკი არის საქართველოს საკრედიტო სისტემის მთავარი შემადგენელი რგოლი, რომლის საქმიანობაც რეგულირდება კანონებით „ საქართველოს ეროვნული ბანკის შესახებ“, „ კომერციული ბანკების საქმიანობის შესახებ“, „ მეწარმეთა შესახებ“ და სხვა.¹

¹ კოვზანაძე ი. კონტრიძე გ.-, „ თანამედროვე საბანკო საქმე“, თბ. 2014წ

ამასთან, აღსანიშნავია, რომ კომერციული ბანკის საკრედიტო პოლიტიკის შემუშავებასა და მის ცვლილებებზე გავლენას ახდენს მრავალი ფაქტორი, რომლებიც შეიძლება დავაჯგუფოთ მაკროფაქტორებად და მიკროფაქტორებად.

საკრედიტო პოლიტიკაზე მოქმედი მაკროფაქტორები – ესაა ის ფაქტორები, რომლებზედაც კომერციულ ბანკს გავლენის მოხდენა არ შეუძლია:

- მსოფლიო ფინანსურ ბაზარზე არსებული მდგომარეობა და მისი განვითარების ტენდენციები;
- მაკროეკონომიკური სიტუაცია ქვეყანაში და მისი განვითარების ტენდენციები;
- ქვეყნის ფულადი ბაზრის მიმდინარე მდგომარეობა და განვითარების ტენდენციები;
- კონკურენტი კომერციული ბანკების საკრედიტო პოლიტიკა.

საკრედიტო პოლიტიკაზე მოქმედი მიკროფაქტორები – ესაა ის ფაქტორები, რომლებზეც კომერციულ ბანკს უშუალო გავლენის მოხდენა შეუძლია, რაც მას საშუალებას აძლევს სრულყოფს და დახვეწოს თავისი საკრედიტო პოლიტიკა:

- ბანკის საფილიალო ქსელის სიდიდე;
- ბანკის პერსონალის კვალიფიკაცია;
- პერსონალის უზრუნველყოფა შესაბამისი ტექნოლოგიური და ინფორმაციული საშალებებით;
- ბანკის საპროცენტო პოლიტიკა;
- ბანკის რესურსული უზრუნველყოფა.

1.2. კრედიტის უზრუნველყოფის ფორმები

ფაქტობრივად, ყველაზე სერიოზული პრობლემა, რომელეთანაც კომერციულ ბანკებს აქვთ საქმე, არის მსესხებლის მხრიდან აღებული ვალდებულებების შეუსრულებლობის რისკი. ცხადია, ბანკის მენეჯმენტი ცდილობს მოახდინოს აღნიშნული რისკის მინიმიზაცია და ამ მიმართულებებით ყველაზე ეფექტიანია კრედიტის დაფარვის უზრუნველყოფის სხვადასხვა ფორმის გამოყენება.²

² კოვზანაძე ი. კონტრიბუტე გ.- „ თანამედროვე საბანკო საქმე“, თბ. 2014წ

კრედიტის სრულად დაფარვის უზრუნველყოფა- ესაა კომერციული ბანკის რთული მიზანმიმართული საქმიანობა, რომელიც მოიცავს ეკონომიკურ, ორგანიზაციულ და სამართლებრივ ღონისძიებებს და ქმნის მსესხებლის მხრიდან აღებული ვალდებულებების ჯეროვნად შესრულების საფუძველს.

საბანკო საქმის მთელი ისტორიის გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ მსესხებლის მხრიდან კრედიტის დროულად და სრულად დაფარვის ვალდებულებების აღება კონტრაქტზე ხელის მოწერით არ ნიშნავს მისი დაბრუნების გარანტირებას. არ არსებობს ისეთი მსესხებელი, რომელიც წარმატებული და ფინანსურად მდგრადი მდგომარეობის მიუხედავად, მეტ-ნაკლებად ხარისხით არ იყოს დაკავშირებული რისკთან, მით უმეტეს, გრძელვადიან პერსპექტივაში. მართალია, მსესხებლის კრედიტუნარიანობის შეფასებით შესაძლებელია ამ რისკის მინიმიზაცია, მაგრამ მისი საერთოდ გამორიცხვა შეუძლებელია.

აქედან გამომდინარე, კრედიტის გაცემის შესახებ გადაწყვეტილების მიღებამდე ბანკი ცდილობს განსაზღვროს გაცემული ფინანსური რესურსების დაფარვის წყაროები და მისი დროულად და სრულად დაბრუნების გარანტიების მექანიზმები. საბანკო პრაქტიკაში ცნობილია კრედიტის დაფარვის ორი წყარო: პირველადი და მეორადი.

კრედიტის დაფარვის პირველადი წყარო- ესაა ამონაგები პროდუქციის რეალიზაციიდან ან მომსახურების გაწევა იურიდიული პირის შემთხვევაში და ხელფასი და სხვა შემოსავლები-ფიზიკური პირის შემთხვევაში. საბანკო საქმის ოქროს წესია, რომ კრედიტი გაიცეს მხოლოდ მისი დაფარვის პირველადი წყაროს არსებობისა და მსესხებლის მხრიდან მათი დადასტურების შემთხვევაში. ამიტომ, მსესხებლის საკრედიტო განაცხადის შესწავლისას ყურადღება მახვილდება ფულადი ნაკადების ანალიზზე. თუკი კომერციულ ბანკს უჩნდება ეჭვი, მსესხებლის ფულადი ნაკადების პერსპექტივასთან, ანუ კრედიტის დაფარვის პირველად წყაროსთან დაკავშირებით, იგი უარს ამბობს მის დაფინანსებაზე.

კრედიტის დაფარვის პირველადი წყაროს არსებობისა და მისი დადასტურების შემთხვევაში კი, როგორც წესი, ბანკს შეუძლია მოითხოვოს მსესხებლისაგან კრედიტის დაფარვის მეორადი წყარო. კრედიტის დაფარვის მეორადი წყაროდან განიხილება ყველა საშუალება, რაც კი მოქმედი კანონმდებლობით არის შესაძლებელი.³

³ კოვზანაძე ი. კონტრიბუტე გ.- „ თანამედროვე საბანკო საქმე“, თბ. 2014წ

კრედიტის დაფარვის მეროადი წყარო გვევლინება გარანტად იმისა, რომ ბანკმა შეძლოს მის მიერ არსებული ვალდებულებების დაკმაყოფილება კრედიტის დაფარვის პირველადი წყაროს შეწყვეტის ან შემცირების შემთხვევაში. კრედიტის დაფარვის მეროადი წყარო შეიძლება იყოს მსესხებლის კუთვნილი ქონების რეალიზაცია, თავდებისა და გარანტორის სახსრები, ასევე სადაზღვეო კომპანიის ანაზღაურება.

კრედიტის დაფარვის მეორადმა წყარომ უნდა უზრუნველყოს არა მარტო კრედიტის ძირითადი თანხის, არამედ გადაუხდელი პროცენტებისა და პირგასამტეხლოს დაფარვა და მისი რეალიზაციისას კრედიტორს ენიჭება უპირატესი უფლება სხვა კრედიტორებთან შედარებით, რათა დაიკმაყოფილოს მსესხებლის მხრიდან შეუსრულებელი ვალდებულებები.

საბანკო პრაქტიკის შესაბამისად, შეიძლება განვიხილოთ კრედიტის დაბრუნებითობის უზრუნველყოფის მეორადი წყაროს შემდეგი ძირითადი ფორმები:

1. გირაო- წარმოადგენს კრედიტის დაფარვის ერთ- ერთ უმთავრეს მეორად წყაროს, რომელიც აიძულებს მსესხებელს, ვადაში და სრული მოცულობით შეასრულოს თავისი ვალდებულებები. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით (მუხლი 254), გირავნობა- ესაა, „ მოვალის ან მესამე პირის მოძრავი ნივთი ან/და არამატერიალური ქონებრივი სიკეთე, რომლი გადაცემაც სხვა პირთათვის დასაშვებია, შეიძლება გამოყენებულ იქნეს როგორც ფულადი ისე არაფულადი მოთხოვნის უზრუნველყოფის საშუალოდ ისე, რომ კრედიტორი (მოგირავნე) იძენს უფლებას, დაიკმაყოფილოს მოთხოვნა დაგირავებული ქონების (გირავნობის საგნის) ხარჯზე მოვალის მიერ ვალდებულების შეუსრულებლობის ან არაჯეროვნად შესრულების შემთხვევაში.“

გირაოს საგანი შეიძლება იყოს მოძრავი და უძრავი ქონება (იპოთეკა), ფასიანი ქაღალდები, საქონელი ბრუნვაში, ძვირფასეულობა და ანტიკვარული ნივთები. იმისათვის, რომ ქონებას დაერქვას „ გირაო“, იგი უნდა აკმაყოფილებდეს გარკვეულ კრიტერიუმებს:

- საკუთრების უფლება გირაოს საგანზე, რაც გულისხმობს, რომ უნდა არსებობდეს შესაბამისი იურიდიული დოკუმენტაცია უძრავ ქონებაზე;
- ფულადი შეფასების უნარი გულისხმობს, რომ უნდა არსებობდეს გირაოს საგნის ობიექტური, საბაზრო ღირებულების დადგენის შესაძლებლობა;⁴

⁴ კოვზანაძე ი. კონტრიბუტე გ.- „ თანამედროვე საბანკო საქმე“, თბ. 2014წ

- გასხვისების უნარი გულისხმობს, რომ იურიდიულად უნდა დგინდებოდეს გირაოს საგანზე სხვა გირაოთა არარსებობა ან თუ ასეთი არსებობს, ქონების საბაზრო ღირებულება საკმარისი უნდა იყოს ახალი და ძველი ვალდებულებების გაგასტუმრებლად;
- გირაოს საგნის ლიკვიდობა გულისხმობს გირაოს საგნის საბაზრო ღირებულებად გონივრულ ვადაში რეალიზაციის უნარს;
- გირაოს საგნის დაზღვევის შესაძლებლობა გულისხმობს სადაზღვეო ბაზრის განვითარების შესაბამისი განვითარების დონეს, რათა საჭიროების შემთხვევაში მოხდეს მისი დაზღვევა;
- ხანგრძლივად შენახვის უნარი გულისხმობს იმას, რომ იგი არ უნდა იყოს მალფუჭებადი და უნდა არსებობდეს მისი შენახვის შესაძლებლობა მინიმუმ კრედიტის ვადის გასვლამდე;
- გირაოს საგნის მონიტორინგის შესაძლებლობა ნიშნავს იმას, რომ ბანკს უნდა ჰქონდეს გირაოს საგნის არსებობის და, შესაბამისად, დაცულობის მონიტორინგის შესაძლებლობა;
- საკმარისობა, ანუ გირაოს საგანი უნდა უზრუნველყოფდეს არა მარტო კრედიტის ძირითადი თანხის, არამედ გადაუხდელი პროცენტებისა და პირგასამტეხლოს დაფარვას.

იმის მიხედვით, თუ ვისთან უნდა ინახებოდეს გირაოს საგანი, გირაო იყოფა ორ ჯგუფად:

- გირაოს საგანი რჩება მფლობელის სარგებლობაში;
- გირაოს საგანი გადაეცემა კრედიტორს ვალდებულებების სრულად შესრულებამდე- არსებული პრაქტიკა ცალკეულ შემთხვევებში ფიქსირდება და, ბუნებრივია, ძირითადად, ეხება მოძრავ საგნებს, როგორებიცაა: ავტომობილი, ანტიკვარული ნივთები, ძვირფასი ლითონები, ფასიანი ქაღალდები, ასვე მსესხებლის დეპოზიტები.

საბოლოოდ, უნდა ითქვას, რომ კრედიტი უძრავი ქონების გირავნობით საბანკო დაკრედიტების ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული და მიმზიდველი პრაქტიკაა.

2. თავდებობა- წარმოადგენს კრედიტის უზრუნველყოფის უმნიშვნელოვანეს ფორმას, რომლის დროსაც ქონებრივ პასუხისმგებლობას კრედიტის დაფარვისათვის საკუთარ თავზე იღებს მესამე პირი. აღნიშნული მექანიზმი ბანკებს აძლევს ერთ კრედიტზე ორი

დებიტორის არსებობის შესაძლებლობას, რომლის დროსაც სამართლებრივი ურთიერთობა ბანკსა და მსესხებელს შორის ხდება გარიგების ძირითადი, ხოლო ბანკსა და თავდებს შორის⁵

დამატებითი უზრუნველყოფა. ბუნებრივია, ამ დროს კრედიტი ფორმდება ორი-საკრედიტო და თავდებობის ხელშეკრულებებით.

3. გარანტია-თავდებობისაგან განსხვავდება იმით, რომ იგი არაა ძირითადი გარიგების დამატებითი აქტი, არამედ არის გარანტის ვალდებულება, გადაიხადოს განსაზღვრული თანხა საგარანტიო შემთხვევის დადგომისას. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით (მუხლი 879), „ საბანკო გარანტიის ძალით ბანკი, სხვა საკრედიტო დაწესებულება ან სადაზღვეო ორგანიზაცია (გარანტი) სხვა პირის (პრინციპალის) თხოვნით კისრულობს წერილობით ვალდებულებას, რომ ნაკისრი ვალდებულების შესაბამისად გადაუხადოს პრინციპალის კრედიტორს (ბენეფიციარს) ფულად თანხას გადახდის შესახებ ბენეფიციარის წერილობითი მოთხოვნის საფუძველზე“.

საბანკო პრაქტიკაში ხშირად კრედიტის მიღებისას მსესხებელს უწევს, წარადგინოს სხვა ბანკის, საკრედიტო ორგანიზაციის ან სადაზღვეო კომპანიის გარანტია.

4. მოთხოვნის უფლების დათმობა (ცესია)- ესაა მსესხებლის (ცედენტი) დოკუმენტი, რომლის ძალითაც იგი კრედიტორს (ბანკი) უთმობს თავის მოთხოვნას მესამე პირებისადმი (დებიტორული დავალიანება) აღებული კრედიტის უზრუნველსაყოფად.

მსესხებლის მხრიდან აღებული ვალდებულების უზრუნველყოფის სამართლებრივი საფუძვლის შესაქმნელად ხელშეკრულება ცესიის შესახებ არის საკრედიტო ხელშეკრულების დამატება. ცესია შეიძლება ორი ტიპისა იყოს: მესამე მხარისადმი (დებიტორი) მოთხოვნის დათმობის შესახებ შეტყობინებითდა შეტყობინების გარეშე.

5. საკუთრების უფლების გადაცემა- როგორც კრედიტის უზრუნველყოფის ფორმას, ვხვდებით იმ შემთხვევაში, როცა მოძრავი ქონება რჩება მსესხებელთან, იგი მოიხმარს მას, მაგრამ მისი საკუთრების უფლება გადაცემულია კრედიტორზე აღებული ვალდებულებების სრულად შესრულებამდე.

⁵ კოვზანაძე ი. კონტრიბუტე გ.- „ თანამედროვე საბანკო საქმე“, თბ. 2014წ

რა თქმა უნდა, საკუთრების უფლების ხელშეკრულების გაფორმებამდე ბანკი რწმუნდება, რომ მსესხებელი ნამდვილადაა ქონების მესაკუთრე, მაგრამ ეს არ გამოორიცხავს ყველა რისკ, ვინაიდან კრედიტორი დიდადაა დამოკიდებული იმ მსესხებლის პატიოსნებაზე, რომელთანაც რჩება ⁶

ქონება. ამ რისკისგან თავის დასაღწევად ბანკები აღნიშნული ქონების საბაზრო ღირებულებაზე მნიშვნელოვნად ნაკლებ თანხას გასცემენ კრედიტის სახით. მეორე მექანიზმი, რითაც ბანკები ახდენენ რისკის შემცირებას, არის მსესხებლის მფლობელობაში დაჩენილი ქონების დაზღვევა.

ზოგადად, კრედიტის უზრუნველყოფის სხვადასხვა ფორმის დროს, რისკების შესამცირებლად ბანკები ხშირად იყენებენ როგორც დაგირავებული ქონების, ისე მსესხებლის ჯანმრთელობისა და უბედური შემთხვევისაგან დაზღვევის პრაქტიკას. დაზღვევის პოლისის ღირებულების ანაზღაურება ხდება ან ბანკის, ან მსესხებლის მიერ.

გარდა ამისა, ცალკეულ შემთხვევებში გაცემული კრედიტის უზრუნველსაყოფად შეიძლება გამოყენებულ იქნეს უზრუნველყოფის არა ერთი, არამედ ერთდროულად რამოდენიმე ფორმა, რასაც შერეული უზრუნველყოფა ეწოდება.

თავი II. დაკრედიტების პროცესი კომერციულ ბანკში

2.1. დაკრედიტების ეტაპები კომერციულ ბანკებში

გამომდინარე იქიდან, რომ ბანკის საკრედიტო ორგანიზაციაა, მისი საბოლოო შედეგები მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული დაკრედიტების პროცესის სწორად და გამართულ ორგანიზებაზე. ბანკისა და მსესხებლის ურთიერთობის თავისებურებები სხვადასხვაა ბანკში შეიძლება განსხვავებული იყოს და იგი დამოკიდებულია ისეთ ფაქტორებზე, როგორებიცაა: ბანკის სტრატეგია, მისი საკრედიტო პოლიტიკა, აქტივების სიდიდე, ფილიალების ქსელი, თანამშრომლების კლასიფიკაცია და ა.შ.

დეტალურად დამუშავებული და სრულყოფილი დაკრედიტების პროცესი საშუალებას იძლევა, მინიმუმამდე იქნეს დაყვანილი საკრედიტო რისკი არასაიმედო მსესხებლისათვის კრედიტის მიცემის ალბათობის შემცირების გზით. საბოლოო ჯამში დაკრედიტების პროცესი

⁶ კოვზანაძე ი. კონტრიბუტე გ.- „ თანამედროვე საბანკო საქმე“, თბ. 2014წ

ორგანიზაციის მაღალი დონე ბანკის ეფექტიანად მუშაობის და მენეჯმენტის ხარისხის ერთ-ერთი უმთავრესი მაჩვენებელია.

ზოგადად, კომერციულ ბანკში დაკრედიტების პროცესი შეიძლება 6 ეტაპად დაიყოს:⁷

პირველი ეტაპი– საკრედიტო განაცხადი და ინტერვიუ მსესხებელთან

დაკრედიტების პროცესი იწყება მსესხებლის ინიციატივით, რაც გამოიხატება სესხის მისაღებად ბანკისადმი დაწერილი (ან ზეპირად გაკეთებული) განაცხადით. ამ ეტაპზე ბანკის მხრიდან (საკრედიტო ოფიცრის სახით) ხდება პოტენციური მსესხებლის ძლიერი და სუსტი მხარეების პირველადი შეფასება. პირველადი შეფასების შემდეგ ბანკის მხრიდან დღის წესრიგში დგება კლიენტისაგან თხოვნა დამატებითი ინფორმაციისა და დოკუმენტაციის წარდგენისა, რომელთა გაცნობის შემდეგ საკრედიტო ოფიცერი ატარებს გასაუბრებას პოტენციურ მსესხებელთან. ამ შეხვედრის წარმატებით და ნაყოფიერად ჩატარებაზე დიდადაა დამოკიდებული ბანკის საბოლოო გადაწყვეტილება. ინტერვიუს საშუალებით ფასდება ის მიზეზები, რომელთაც აიძულებს პოტენციური მსესხებელი, მიემართა ბანკში კრედიტისათვის. ასევე ფასდება დაკრედიტების მიზანი, მისი დაფარვის წყაროები და სხვა საკითხები, რომლებიც საშუალებას იძლევა, ჩამოყალიბდეს პირველადი წარმოდგენა მსესხებელზე.

მეორე ეტაპი– მსესხებლის კრედიტუნარიანობის შეფასება

პირველი ეტაპის წარმატებით გავლის შემდეგ პოტენციურ მსესხებელს უწევს „ ყველაზე დიდი გამოცდის ჩაბარება“. ესაა მისი კრედიტუნარიანობის დასაბუთება, ანუ დადასტურება იმისა, რომ მას აქვს საკმარისი ფინანსური შესაძლებლობები, რათა მოემსახუროს კრედიტს. კრედიტუნარიანობის შეფასება ხდება სხვადასხვა ინფორმაციის დამუშავების შემდეგ, რომელთა შორის შეიძლება აღნიშნოთ უშუალოდ მსესხებლის მიერ წარმოდგენილი ინფორმაცია, მსესხებლის საკრედიტო ისტორია, გარე წყაროებიდან მიღებული ინფორმაცია და სხვ.

დაკრედიტების ამ ეტაპზე ბანკმა უნდა გაარკვიოს:

- მსესხებლის საიმედოობა და კრედიტუნარიანობა, მისი, როგორც საიმედო ბიზნესპარტნიორის, რეპუტაცია. ეს განსაკუთრებით ეხება ახალ კლიენტებს;

⁷ კოვზანაძე ი. კონტრიბუტე გ.- „ თანამედროვე საბანკო საქმე“, თბ. 2014წ

- საკრედიტო განაცხადის დასაბუთება და კრედიტის დაბრუნების უზრუნველყოფის ხარისხი;
- პროექტის შესაბამისობა ბანკის საკრედიტო პოლიტიკასთან.⁸

გადამხდელუნარიანობა– ესაა იურიდიული ან ფიზიკური პირის უნარი და მზადყოფნა, დროულად და სრული მოცულობით დაფაროს თავისი ვალდებულებები. მისგან განსხვავებით, კრედიტუნარიანობა- ესაა მსესხებლის უნარი და მზადყოფნა დროულად და სრული მოცულობით დაფაროს აღებული კრედიტი და მასზე დარიცხული პრცენტები. კრედიტუნარიანობა- გადამხდელუნარიანობასთან შედარებით უფრო ვიწრო ცნებაა. კრედიტის გაცემისას ბანკისათვის საკმარისია, დარწმუნდეს მსესხებლის კრედიტუნარიანობაში წარმოდგენილი პროექტის შედეგად აღებული კრედიტის დაფარვის გათვალისწინებით.

მესამე ეტაპი– კრედიტის უზრუნველყოფის შესწავლა და შეფასება

როგორც გასული მასალიდან გვახსოვს, მსესხებლის მიერ წარმოდგენილი კრედიტის უზრუნველყოფა წარმოდაგენს მისი დაფარვის მეორად წყაროს. როგორც წესი, კრედიტის უზრუნველყოფის შეფასებას შეიძლება ახდენდეს ბანკის სპეციალური სამსახური ან დამოუკიდებელი შემფასებელი. ბანკის მიერ კრედიტის უზრუნველყოფის შეფასება გულისხმობს წინააღმდეგობას. როგორც წესი, კომპანიის ხელმძღვანელი თავის ქონებას აფასებს მისი გამოყენების ეფექტიანობიდან გამომდინარე. ბანკის მხრიდან მისი შეფასება კი ეფუძნება მეორადი ბაზრის ანალიზს ასეთი ტიპის ქონებაზე, ანუ ბანკისათვის ამოსავალია ამ ქონების საბაზრო, სარეალიზაციო ფასი.

როგორც წესი, საბანკო პრაქტიკით გირაოს შეფასება ხდება მისი საბაზრო ღირებულების დისკონტირებით. გასათვალისწინებელია ასევე, რომ გირაოს საგნის შეფასების თანხა არ უნდა იყოს აღებული ვალდებულებაზე (კრედიტის თანხა) ნაკლები.

მეოთხე ეტაპი– პროექტის დამუშავება, კრედიტის დამტკიცება და შესაბამისი ხელშეკრულებების მომზადება

საკრედიტო ოფიცერი შეისწავლის წარმოდგენილ პროექტს, რომლის შემდეგაც ხდება ბანკის სხვა სტრუქტურების ჩართვა მათგან შესაბამისი დასკვნის მისაღებად როგორც კრედიტის გაცემის მიზანშეწონილობასთან, ასევე უზრუნველყოფასთან დაკავშირებით. როგორც წესი,

⁸ კოვზანაძე ი. კონტრიბუტე გ.- „ თანამედროვე საბანკო საქმე“, თბ. 2014წ

ესენია იურიდიული რისკების მართვის, საკრედიტო ანალიზისა და უსაფრთხოების სამსახურები. მას შემდეგ, რაც დადასტურდება კლიენტის კრედიტუნარიანობა, იწყება კრედიტის პირობების შეთანხმება ბანკსა და მსესხებელს შორის. ამ პროცესში დგინდება კრედიტის სახეობა, მოცულობა, ვადა, პროცენტი, დაფარვის გრაფიკი, უზრუნველყოფა და ა.შ. ხშირად ბანკი კორექტირებას უკეთებ პოტენციური მსესხებლის მოლოდინს კრედიტის პირობებთან დაკავშირებით. შეთანხმების შემდეგ საკრედიტო ოფიცერის მიერ მომზადებული პროექტი დასამტკიცებლად გადაეცემა უფლებამოსილ ორგანოს (ან პირს). უფლებამოსილმა ორგანომ შეიძლება დადებითი გადაწყვეტილება მიიღოს წარმოდგენილი პროექტის პირობებში გარკვეული კორექტივების შეტანის ან რომელიმე დამატებითი პირობის დაყენებით. აღნიშნული გადაწყვეტილება ეცნობება მსესხებელს და ამის შემდეგ ბანკისა და მსესხებლის პოზიციების დაახლოება და კომპრომისი წარმოადგენს მოლაპარაკებების საბოლოო მიზანს და საკრედიტო ხელშეკრულების მომზადების საფუძველს.

მეხუთე ეტაპი– კრედიტის დაფარვა და საკრედიტო ხელშეკრულებების პირობების შესრულების მონიტორინგი.

აღნიშნული ეტაპი მოიცავს კრედიტის თანხისა და ასევე საკრედიტო ხელშეკრულებების პირობების დაფარვის მონიტორინგს. ეს ეტაპი არანაკლებ მნიშვნელოვანია, ვიდრე წინა ეტაპები, ვინაიდან მსესხებლის მხრიდან საკრედიტო ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვალდებულებების შეუსრულებლობის სიმპტომების დიაგნოსტიკა და შესაბამისი რეაგირება ბანკს თავიდან აცილებს ბევრ პოტენციურ დანაკარგს.

მეექვსე ეტაპი– პრობლემურ კრედიტებთან მუშაობა

პრობლემურ კრედიტებთან მუშაობა არის საბანკო პრაქტიკის უმნიშვნელოვანესი ელემენტი. იმაზე, თუ რომელ მეთოდს ირჩევს ბანკი პრობლემურ კრედიტებთან მუშაობისას, დამოკიდებულია არა მარტო ცალკეული კონფლიქტური სიტუაციის განმუხტვის წარმატებული შედეგი, არამდე მთლიანად ბანკის სტაბილურობა და მისი რეპუტაცია.

2.2. საკრედიტო განაცხადი და ინტერვიუ მსესხებელთან

ბანკსა და მსესხებელს შორის ურთიერთობის ფორმირება იწყება მსესხებლის მიმართებით¹⁰(განაცხადით) კომერციულ ბანკში კრედიტის მისაღებად. როგორც წესი, საკრედიტო განაცხადში

მიეთითება:

1. კრედიტის მიღების მიზანი (დასაკრედიტებელი ღონისძიებების მოკლე აღწერა);
2. კრედიტის თანხა;
3. კრედიტის გამოყენების ვადა და დაფარვის გრაფიკი;
4. სავარაუდო უზრუნველყოფა;
5. კრედიტით სარგებლობის პროცენტი.

განაცხადის წინასწარი შესწავლის შემდეგ დღის წესრიგში დგება პოტენციურ მსესხებელთან შეხვედრისა და მასთან გასაუბრების საკითხი. ბუნებრივია, საუბარი ძირითადად ეხება ზემოაღნიშნულ თემებს:

1. კრედიტის მიღების მიზანი (დასაკრედიტებელი ღონისძიებების მოკლე აღწერა): ბანკი, მისი წარმადგენლის სახით, უნდა დარწმუნდეს, რომ კრედიტი აიღება მიზნებისათვის, რომლებიც არ ეწინააღმდეგება მსესხებლის წესდებას. ეს უნდა დამტკიცდეს შესაბამისი დოკუმენტებით (ბიზნესგეგმა, კონტრაქტები და სხვ.)
2. კრედიტის თანხა: საკრედიტო ოფიცერი ამოწმებს მოთხოვნილი თანხის მოცულობის დასაბუთებას, ანუ ნამდვილად ეს თანხა სჭირდება თუ არა კრედიტის აღების მიზნის რეალიზებას.
3. კრედიტის გამოყენების ვადა და დაფარვის გრაფიკი: ხდება მსესხებლის მიერ წარმოდგენილი კრედიტის და დარიცხული პროცენტების დაფარვის პერიოდულობის შესაბამისობა მის რეალურ შესაძლებლობასთან. ამითვის გამოიყენება მსესხებლის მიერ წარმოდგენილი ბიზნესგეგმები, ფულადი სახსრების მოძრაობის ისტორიული და საპროგნოზო უწყისები და სხვ. როგორც წესი, კრედიტის დაფარვის წყარო უნდა იყოს მოგება, შესაბამისად, ყოველივე ეს მოითხოვს მოგების საპროგნოზო მაჩვენებლების გაანალიზებას.

¹⁰ კოვზანაძე ი. კონტრიძე გ.- „ თანამედროვე საბანკო საქმე“, თბ. 2014წ

4. სავარაუდო უზრუნველყოფა: გასაცემი კრედიტის უზრუნველყოფა არის გარიგების უმნიშვნელოვანესი ელემენტი (თუ, რა თქმა უნდა, საქმე არ გვაქვს საბლანკო კრედიტთან). შეხვედრაზე საუბარი შეეხება იმ უზრუნველყოფას, რომელსაც სთავაზობს მსესხებელი ¹¹ბანკს კრედიტის გაცემის შემთხვევაში. ამ დროს უზრუნველყოფა შეიძლება იყოს ქონება, რომელიც ეკუთვნის პოტენციურ მსესხებელს, მესამე პირის ქონება, რომელიც ეკუთვნის პოტენციურ მსესხებელს, მესამე პირის ქონება, მესამე პირის გარანტია, ფასიანი ქაღალდები, მსესხებელის პასუხისმგებლობის ან სესხის გადაფარვის დაზღვევა და სხვ. კრედიტის უზრუნველყოფის ფორმები განისაზღვრება ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში პროექტის თავისებურებებიდან გამომდინარე.
5. კრედიტით სარგებლობის პროცენტი: პროტენციურ მსესხებელთან შეხვედრაზე, რა თქმა უნდა, ხდება კრედიტით სარგებლობის ფასის განხილვა. ამ შემთხვევაში საუბარია როგორც ჩვეულებრივი კრედიტით სარგებლობის პროცენტის, ისე ვადაგადაცილებების შემთხვევაში, საჯარიმო პროცენტის დონეზე. განიხილება ასევე პროცენტის სახეობები.

მსესხებელთან გასაუბრებისას ბანკის წარმომადგენელმა აუცილებლად უნდა გაამახვილოს ყურადღება შემდეგ მომენტებზე:

- როდისაა დარეგისტრირებული კომპანია, მისი სამართლებრივი სტატუსი;
- ვინ არიან დამფუძნებლები;
- საწესდებო კაპიტალის ოდენობა;
- მომგებიანობა– რენტაბელობა;
- მთავარი მომწოდებლები და გასაღების ბაზრები;
- ბანკთან ურთიერთობისა და საკრედიტო ისტორია;
- ხელმძღვანელი პირების გამოცდილება და კვალიფიკაცია.

ამ შეხვედრის შემდეგ, სანამ საკრედიტო ოფიცრის მიერ დაიწყება პროექტის დამუშავება, რათა იგი წარდგენილ იქნეს ბანკის უფლებამოსილი ორგანოს წინაშე დასამტკიცებლად, ბანკის წარმომადგენელს უყალიბდება წარმოდგენა კომპანიის მენეჯმენტის შესახებ. ყურადღების გამახვილება ხდება ისეთ თვისებებზე როგორებიცაა: წესიერება, გულახდილობა, რეპუტაცია, პროფესიონალიზმი, შესაბამისი გამოცდილება და ადებული ვალდებულებების

¹¹ კოვზანაძე ი. კონტრიძე გ.- „ თანამედროვე საბანკო საქმე“, თბ. 2014წ

შესასრულებლად მზადყოფნა. ეს მომენტი მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ბანკის გადაწყვეტილებაზე პროექტის დამტკიცების დროს, ვინაიდან პოტენციურმა მსესხებელმა უნდა დატოვოს შთაბეჭდილება საქმიანი ადამიანისა, რომელმაც იცის, რა უნდა, აქვს გამოცდილება და უნარი, განახორციელოს წარმოდგენილი პროექტი.¹²

ფაქტობრივად, ეს არის საკრედიტო რისკის თავიდან აცილების პირველი საფეხური. თუკი საკრედიტო ოფიცერი ვერ მიიღებს დამაჯერებელ პასუხებს პოტენციური მსესხებლისგან საკვანძო საკითხებზე ან შემოთავაზებული პროექტი არ შეესაბამება ბანკის საკრედიტო პოლიტიკას, მაშინ მსესხებელს განეცხადება უარი. ამასთან, მნიშვნელოვანია, რომ ამ უარის მიზეზები იყოს არგუმენტირებული, წინააღმდეგ შემთხვევაში, ასეთი ფაქტის, სიმრავლემ შეილება უარყოფითი გავლენა მოახდინოს ბანკის რეპუტაციაზე.

დადებითი გადაწყვეტილების მიღების შემთხვევაში საკრედიტო ოფიცერი სთხოვს პოტენციურ მსესხებელს, მიაწოდოს დამატებითი დოკუმენტაცია და ინფორმაცია, რათა გაგრძელდეს პროექტის დამუშავება. ეს დოკუმენტები და ინფორმაცია ორ ჯგუფად იყოფა:

1. ინფორმაცია პოტენციური მსესხებლის შესახებ:
 - სადამფუძნებლო დოკუმენტაცია;
 - ბოლო წლების ბალანსი;
 - ბოლო წლების მოგება– ზარალის ანგარიში;
 - ფულადი მოძრაობის უწყისი;
 - გარე და შიდა ანგარიშგების ფორმები;
 - საგადასახადო დეკლარაცია;
 - მიმდინარე ინფორმაცია.
2. პროექტთან დაკავშირებული ინფორმაცია:
 - პროექტის ტექნიკურ– ეკონომიკური დახასიათება;
 - ბიზნესგეგმა.

ყოველივე ამის შემდეგ ბანკი გადადის სესხების გაცემის შემდეგ ეტაპზე– იწყება პოტენციური მსესხებლის კრედიტუნარიანობის შეფასება, რომელიც არის საკვანძო ეტაპი კომერციული ბანკის მიერ კრედიტის გაცემის შესახებ გადაწყვეტილების მიღებისას.

¹² კოვზანაძე ი. კონტრიძე გ.- „ თანამედროვე საბანკო საქმე“, თბ. 2014წ

მას შემდეგ, რაც საკრედიტო ოფიცრის მიერ შესწავლილ იქნება წარმოდგენილი პროექტი, მსესხებლის კრედიტუნარიანობა და კრედიტის უზრუნველყოფა, იგი ამზადებს მას დასამტკიცებლად. თუმცა, მის დამტკიცებამდე ბანკის სხვა სტრუქტურები (იურიდიული, ¹³

რისკების მართვის, საკრედიტო ანალიზისა და უსაფრთხოების სამსახურები) წარმოადგენენ დასკვნებს თავიანთი კომპენტენციის ფარგლებში პროექტთან და მსესხებელთან დაკავშირებით.

ამის შემდეგ პროექტი გადის დამტკიცების ეტაპს უფლებამოსილ ორგანოზე. ბანკის საკრედიტო პოლიტიკიდან გამომდინარე, ეს შეიძლება იყოს სხვადასხვა დონის უფლებამოსილი პირი ან ორგანო (ფილიალის საკრედიტო კომიტეტი, მცირე საკრედიტო კომიტეტი, დიდი საკრედიტო კომიტეტი). უფლებამოსილი ორგანოს სხდომაზე ხდება წარმოდგენილი არგუმენტების (წერილობითი დასკვნის) მოსმენა ყველა იმ მხარისაგან, რომლებმაც მონაწილეობა მიიღეს პროექტის დამუშავებაში, ხდება პოზიციების შეჯერება და საბოლოო გადაწყვეტილების მიღება. გადაწყვეტილება ფორმდება ოქმის სახით, რომელსაც ხელს აწერს კომიტეტის ყველა წევრი. ამ ოქმით შეიძება პროექტი დამტკიცდეს წარმოდგენილი ან მისგან განსხვავებული პირობებით.

საკრედიტო კომიტეტი თავისი გადაწყვეტილებებით ამტკიცებს გასაცემი კრედიტის პარამეტრებს: კრედიტის სახეობას, მოცულობას, ვადას, გაცემისა და დაფარვის გრაფიკს, უზრუნველყოფას, საპროცენტო განაკვეთს და ა.შ. ეს პარამეტრები შეიძება განსხვავდებოდეს პოტენციური მსესხებლის მიერ მოთხოვნილი პირობებისაგან, გადაწყვეტილება ეცნობება მსესხებელს და განსხვავების არსებობის შემთხვევაში ხდება ბანკის და მსესხებლის პოზიციების დაახლოება და საბოლოო შეთანხმებამდე მისვლა. კომპრომისის გამოძენისა და მხარეების შეთანხმების შემთხვევაში იწყება საკრედიტო ხელშეკრულების მომზადება. რა თქმა უნდა, როგორც წესი, ყველა ბანკში არსებობს დამტკიცებული ტიპური ხელშეკრულების ფორმები, რომლებიც წარმოადგენენ ყოველი კონკრეტული საკრედიტო ხელშეკრულების საფუძველს. თანამედროვე საკრედიტო ხელშეკრულება, როგორც წესი, მოიცავს შემდეგ მუხლებს:

1. პრეამბულა, ანუ შესავალი;
2. ძირითადი ცნებები;

¹³ კოვზანაძე ი. კონტრიძე გ.- „ თანამედროვე საბანკო საქმე“, თბ. 2014წ

3. ხელშეკრულების საგანი;
4. დაკრედიტების პირობები (კრედიტის გაცემისა და დაფარვის წესი)- ამ მუხლში ჩამოყალიბებულია, თუ რომელი დოკუმენტის საფუძველზე ეხსნება მსესხებელს სასესხო ¹⁴ანგარიში, სასესხო ანგარიშის ნომერი, რომელზეც მოხდება გაცემული კრედიტის აღრიცხვა. აქვე ხდება კრედიტის დაფარვისბმექანიზმის აღწერა (ერთიანად თუ გრაფიკის

შესაბამისად, კონკრეტული თანხების მითითებით), ვადამდელი დაფარვის პირობები და სხვ.;

5. პროცენტის დარიცხვისა და გადახდის წესი;
6. მხარეთა უფლებები და მოვალეობები;
7. კრედიტის დაფარვის უზრუნველყოფა;
8. მხარეთა პასუხისმგებლობა და საჯარიმო სანქციები;
9. დავების განხილვის წესი;
10. მხარეთა რეკვიზიტები;

საკრედიტო ხელშეკრულების საბოლოო ვარიანტის ვიზირება წარმოებს ორივე მხარის იურისტების მიერ და ხდება ხელმოწერა, ერთი მხრივ, კომერციული ბანკის ხელმძღვანელის, მეორე მხრივ კი- მსესხებლის მიერ.

2.3 კრედიტის დაფარვა და საკრედიტო ხელშეკრულების პირობების შესრულების მონიტორინგი

კრედიტის დაფარვა ხორციელდება ან ერთიანი თანხით, ერთდროულად კრედიტის ვადის დადგომისას, ან გარკვეული პერიოდულობით კრედიტის მთელი ვადის განმავლობაში, წინასწარ შეთანხმებული დაფარვის გრაფიკის შესაბამისად. კრედიტის დაფარვების გრაფიკი გათვალისწინებულია საკრედიტო ხელშეკრულებით. რა თქმა უნდა, შესაძლებელია კრედიტი დაფარულ იქნეს ვადაზე ადრე მთლიანად ან ნაწილობრივ. ვადაზე ადრე დაფარვის შემთხვევაში შეიძლება საკრედიტო ხელშეკრულებით გათვალისწინებული იყოს ჯარიმის გადახდა.

¹⁴ კოვზანაძე ი. კონტრიძე გ.- „ თანამედროვე საბანკო საქმე“, თბ. 2014წ

კრედიტის დაფარვა შეიძლება მოხდეს მსესხებლის ანგარიშიდან ჩამოწერის ან სალაროში ნაღდი ფულის შემოტანის გზით, შესალებელია ასევე სხვა ბანკიდან მოხდეს სახსრების გადმორიცხვა კრედიტის დასაფარავად. კრედიტის დაფარვისას, პირველ რიგში, იფარება ვადაგადაცილებული დავალიანება (ასეთის არსებობის შემთხვევაში), შემდეგ - იმ პერიოდისათვის არსებული პროცენტის თანხა და ბოლოს - დარჩენილი თანხით ხდება კრედიტის ძირითადი დავალიანების შემცირება.

თუმცა, სესხის დაფრვამდე, როგორც ბანკს, ისე სესხის გაცემაზე პასუხისმგებელ საკრედიტო¹⁵ ოფიცერს უწევს მეტად საპასუხისმგებლო და ხშირად მრავალწლიანი მონიტორინგის მუშაობის ჩატარება თითოეულ სესხზე. საკრედიტო ოფიცრის საქმიანობა და პასუხისმგებლობა არ მთავრდება კრედიტის დამტკიცებით. პირიქით, კრედიტის გაცემის შემდეგ იგი რეგულარულად უნდა ადევნებდეს თვალყურს საკრედიტო ხელშეკრულების შესრულების მიმდინარეობას კონკრეტული სესხების ჭრილში.

საკრედიტო ხელშეკრულების პირობების შესრულების მონიტორინგი, ფაქტობრივად, კრედიტის გაცემისთანავე იწყება. კომერციული ბანკის მიერ კრედიტის დაფარვის კონტროლი ხორციელდება საკრედიტო პროცესის რეალიზაციის ყველა სტადიაზე. გაცემული კრედიტის მონიტორინგის დროს განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა შემდეგ მიმართულებებს:

- გაცემული კრედიტის მიზნობრიობის კონტროლი; ძირითადი თანხისა და პროცენტის დაფარვის გრაფიკის შესრულება;
- პერიოდული ფინანსური ინფორმაციის წარმოდგენა; კრედიტის უზრუნველყოფის არსებული მდგომარეობა.

გაცემული კრედიტის მონიტორინგი განსაკუთრებით აქტუალურია, როცა კრედიტი გაიცემა ნაწილ- ნაწილ პროექტის რეალიზაციის სხვადასხვა ეტაპს დასაფინანსებლად და ასევე გრძელვადიანი დაკრედიტებისას.

მონიტორინგის დროს გაცემული კრედიტის პრობლემურობის პირველი იდენტიფიკატორი არის კრედიტის არამიზნობრივი (სრული ან ნაწილობრივი) გამოყენება. კომერციული ბანკი კრედიტს გასცემს გარკვეული მიზნით და მისი გადაწყვეტილება კრედიტის გაცემისას სწორედ კონკრეტული კომერციული ოპერაციის ან პროექტის დაფინანსებას ემსახურება. მსესხებლის

¹⁵ კოვზანაძე ი. კონტრიძე გ.- „ თანამედროვე საბანკო საქმე“, თბ. 2014წ

მხრიდან დაფარვის გრაფიკის შეუსრულებლობის პირველი ფაქტები არის პრობლემურობის გარკვეული სიგნალი კომერციული ბანკისათვის, ხოლო თუ ასეთი შემთხვევები სისტემური ხდება, აუცილებელია ბანკის მხრიდან დროულად რეაგირება.

იურიდიული პირების დაკრედიტებისას, როგორც წესი, მსესხებელი ვალდებული ხდება გარკვეული პერიოდულობით წარმოადგინოს ბანკში ფინანსური ინფორმაცია, რათა ბანკს საშუალება ჰქონდეს, თვალყური ადევნოს მსესხებლის ფინანსური მაჩვენებლისა და კრედიტუნარიანობის მდგომარეობასა და მათ დინამიკას. ამ თვალსაზრისით, კომერციულ ბანკში¹⁶ ყურადღება უნდა ეთმობოდეს აღნიშნული ინფორმაციის დროულობასა და სისრულეს. ასევე დიდი მნიშვნელობა ენიჭება კრედიტის უზრუნველყოფის აღნიშნულ მდგომარეობასა და მისი საბაზრო ღირებულების მონიტორინგს.

საკრედიტო პროცესის მხოლოდ ქმედით და კვალიფიციურ კონტროლს ძალუმს, უზრუნველყოს კომერციული ბანკის საკრედიტო ოპერაციების საიმედოობა და მომგებიანობა. შეიძება ჩამოვაცალიბოთ ორი წესი, რომელთა დაცვა აუცილებელია ნებისმიერი კომერციული ბანკის წარმატებული საკრედიტო საქმიანობისათვის:

- ყველა კომერციულ ბანკს უნდა ჰქონდეს გაცემული კრედიტების მონიტორინგის საკუთარი მოქნილი და ქმედითი სისტემა;
- საკრედიტო კონტროლს უნდა ახორციელებდნენ კომერციული ბანკის ყველაზე მაღალკვალიფიციური და გამოცდილი თანამშრომლები.

საკრედიტო ხელშეკრულების პირობების ეფექტანი კონტროლის განხრციელებისათვის აუცილებელია ე.წ. „საკრედიტო საქმის“ ფორმირება და წარმოება თითოეუი კრედიტისა და მსესხებლის ჭრილში. „საკრედიტო საქმეში“ იკინძება ყველა დოკუმენტი, რომლებიც დაკავშირებულია კონკრეტულ საკრედიტო ოპერაციასთან. ბანკის თანამშრომელი „საკრედიტო საქმის“ საფუძველზე ადგენს მსესხებლის მიერ შესასრულებელი ვალდებულებების განრიგს ვადების მიხედვით– კრედიტის ძირითადი თანხისა და პროცენტის დაფარვა, ანგარიშგებების წარმოდგენა და ამ განრიგის საფუძველზე ახდენს კრედიტის დაფარვის მონიტორინგს მსესხებლის მხრიდან ვალდებულებების სრულად შესასრულებლად. „საკრედიტო საქმე“ ასევე წარმოადგენს ბანკის ნებისმიერი მაკონტროლებელი ორგანის (შიდა აუდიტი, გარე აუდიტი, ცენტრალური ბანკი, საგადასახადო სამსახური) საკრედიტო საქმიანობის შემოწმების ობიექტს.

¹⁶ კოვზანაძე ი. კონტრიძე გ.- „ თანამედროვე საბანკო საქმე“, თბ. 2014წ

საკრედიტო პროცესის კონტროლის ერთ– ერთ უმნიშვნელოვანეს ეტაპს წარმოადგენს ასევე კონკრეტული კრედიტის მონიტორინგის შედეგების მოხსენება კომერციული ბანკის შესაბამისი უფლებამოსილი ორგანოს სხდომებზე. აღნიშნულ სხდომებზე ხდება მონიტორინგის შედეგების შეფასება და აუცილებლობის შემთხვევაში– შესაბამისი გადაწყვეტილების მიღება.

საკრედიტო პროცესის მონიტორინგის მთავარ მიზანს და პასუხისმგებელი თანამშრომლის პროფესიულ მოვალეობას წარმოადგენს კრედიტის დაფარვის სხვადასხვა ეტაპზე მსესხებლის ფინანსური პრობლემების „ ვირუსის“ რაც შეიძლება დროული გამოვლენა, რეკომენდაციების¹⁷ შემუშავება და შესაბამისი ქმედებების განხორციელება ბანკის ინტერესების გათვალისწინებით. თავისი მნიშვნელობიდან გამომდინარე, საკრედიტო ოპერაციების მონიტორინგის განხორციელების წესი გაწერილია კომერციული ბანკის შესაბამისი ინსტრუქციებსა და პროცედურებში, სადაც უნდა არსებობდეს მეთოდიკა საკრედიტო დავალიანების დაფარვასთან დაკავშირებით პრობლემების დროული დიაგნოსტიკისთვის.

უმრავლეს შემთხვევაში მსესხებელი კრედიტის დაფარვასთან დაკავშირებული ვადაგადაცილებული დავალიანების გაჩენამდე, თავდაპირველად, განიცდის სიძნელებს ფულადი სახსრების შემოდინების კუთხით. იზრდება მატერიალურ– სასაქონლო მარაგების დონე, ნელდება დებიტორული დავალიანებების დაფარვა. ეს გარემოებები უნდა იყოს სიგნალი კვალიფიციური საკრედიტო ოფიცრისათვის, რომ მსესხებელს დაეწყო პრობლემები თავის საქმიანობაში და, შესაბამისად, ბანკსაც აღნიშნულ კრედიტთან დაკავშირებით.

საკრედიტო ოფიცრის მიერ კრედიტის მონიტორინგი ხორციელდება როგორც დინსტანციურად, მსესხებლის ანგარიშებისა და მოწოდებული ინფორმაციის გაანალიზებით, ასევე ადგილზე პერიოდული გასვლებით. მსესხებლის მხრიდან საკრედიტო ხელშეკრულების მიხედვით საკუთარ თავზე აღებული ვალდებულებების არასათანადოდ ან არადროულად შესრულება შეიძლება გახდეს ბანკის მხრიდან ჯარიმებისა და საურავების დარიცხვის, ხოლო მათი სისტემატურობის დროს ან მნიშვნელოვანი მასშტაბებისას– დამატებითი უზრუნველყოფის ან კრედიტის ვადაზე ადრე დაფარვის მოთხოვნის საფუძველზე.

ზოგადად, გაცემული კრედიტების კონტროლის სისტემა კომერციულ ბანკისათვის ემსახურება შემდეგ მიზნებს:

¹⁷ კოვზანაძე ი. კონტრიძე გ.- „ თანამედროვე საბანკო საქმე“, თბ. 2014წ

- პრობლემური კრედიტების გამოვლენა და შესაბამისი რეაგირება მათ დასაფარავად;
- მთლიანად საკრედიტო პორტფელის სტრუქტურისა და ხარისხის ანალიზი;
- არსებული საკრედიტო პორტფელის რისკის ანალიზი და აუცილებლობის შემთხვევაში ცვლილებების შეტანა კრედიტების გაცემის პროცედურებში;
- კრედიტების ბაზრის კვლევა და, აუცილებლობის შემთხვევაში, შესაბამისი ცვლილებების შეტანა ბანკის საკრედიტო პოლიტიკასა და სტრატეგიაში;¹⁸

საკრედიტო რეგულაციის მიზნით, როგორც უცხოურ ქვეყნებში, ისე საქართველოშიც, ცენტრალური ბანკები ზღუდავენ ერთ მსესხებელზე ან მსესხებელთა ჯგუფებზე გასაცემი კრედიტის მაქსიმალურ ოდენობას, რაც საშუალებას იძლევა, თავიდან იქნეს აცილებული კრედიტების ზედმეტი კონცენტრაცია და შემცირდეს საკრედიტო რისკი.

2.4. პრობლემურ კრედიტებთან მუშაობა

პრობლემურს უწდებიან ისეთ კრედიტებს, რომლებიც არ იფარება სრულად და საკრედიტო ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ ვადაში, ან მოხდა კრედიტის უზრუნველყოფის მნიშვნელოვანი შემცირება სხვადასხვა მიზეზით.

როგორც ქრონიკული დაავადება, კრედიტის „ გაფუჭება“, მსესხებლის პრობლემურობა ერთ დღეში არ წარმოიშობა, ეს ხანგრძლივი პროცესია და თანდათანობით ვითარდება. საკრედიტო ოფიცერი უნდა იყოს პირველი, ვინც შეამჩნევს დაავადებების სიმპტომებს. მისი პროფესიონალიზმი სწორედ ისაა, რომ ეს, რაც შეიძლება ადრეულ სტადიაზე აღმოაჩინოს, სანამ ბანკს კიდევ აქვს ბერკეტები მდგომარეობის გამოსასწორებლად.

მნიშვნელოვანია, რომ კომერციული ბანკის საკრედიტო პოლიტიკაში მკაფიოდ იყოს გაწერილი განსახორციელებელ ღონისძიებათა კომპლექსი კრედიტის გაპრობლემების დროულად აღმოსაჩენად და ასეთის არსებობის შემთხვევაში. როგორია პრობლემური კრედიტის სტანდარტული და ყველაზე გავრცელებული ნიშან- თვისებები? ისინი შეიძლება დავყოთ ორ, ფინანსურ და არაფინანსურ ჯგუფად:

1. კრედიტის პრობლემურობის არაფინანსური ნიშნები:

¹⁸ კოვზანაძე ი. კონტრიძე გ.- „ თანამედროვე საბანკო საქმე“, თბ. 2014წ

- რადიკალური და ხშირი ცვლილებები კომპანიის აქციონერთა და მენეჯმენტის შემადგენლობაში;
- იურიდიული მისამართისა და ტელეფონების ხშირი ცვლილება;
- მკვეთრი ცვლილებები მსესხებლის საქმიანობაში, რაც გამოიხატება ახალ ბაზრებზე გადანაცვლებით;¹⁹
- მსესხებლის მხრიდან ამორტიზაციის დარიცხვის, რეზერვების შექმნის, მატერიალურ-სასაქონლო მარაგების შეფასების, მოგების გაანგარიშების მეთოდების მოულოდნელი ცვლილება;
- მსესხებლის მხრიდან ფინანსური და სხვა ინფორმაციის მატარებელი ანგარიშგებების მოწოდების შეფერხება, განსაკუთრებით, თუკი მსესხებელს მათი მოწოდების ვალდებულება აკისრია;
- მსესხებლის მხრიდან ბანკთან კონტაქტისა და ანგარიშგებების ინფორმაციაზე განმარტებებისაგან თავის არიდება;
- იმ ბაზრის ნეგატიური ტენდენციები, რომელშიც საქმიანობს მსესხებელი.

2. კრედიტის პრობლემურობის ფინანსური (ეკონომიკური) ნიშნები:

- კრედიტის არამიზნობრივი გამოყენება;
- გაუარესებული ფინანსური მაჩვენებლები;
- მესამე პირისგან (პარტნიორები, სხვა ბანკები) მსესხებლის შესახებ ნეგატიური ინფორმაციის მიღება;
- კრედიტის უზრუნველყოფის საგნის ფინანსური და მორალური ცვეთა, ანუ მისი საბაზრო ღირებულების შემცირება;
- გარანტორის ან თავდების ფინანსური მდგომარეობის გაუარესება;
- ჩავარდნები კრედიტის ძირითადი თანხისა და პროცენტის გრაფიკის მიხედვით დაფარვაში;
- მსესხებლის მხრიდან კრედიტის პროლონგაციის არაერთჯერადი თხოვნა.

მიუხედავად იმისა, კრედიტის პრობლემურობის ნიშან- თვისებები ფინანსურია თუ არაფინანსური, აუცილებელია, ბანკის მხრიდან გადაიდგას შესაბამისი ნაბიჯები მდგომარეობის გამოსასწორებლად. საკრედიტო ოფიცერმა უნდა შეიმუშავოს ღონისძიებათა კომპლექსი

¹⁹ კოვზანაძე ი. კონტრიძე გ.- „ თანამედროვე საბანკო საქმე“, თბ. 2014წ

პრობლემური კრედიტის ხარისხის გაუმჯობესების უზრუნველსაყოფად და წარუდგინოს უფლებამოსილ ორგანოს დასამტკიცებლად. ასეთი ღონისძიებები შეიძლება იყოს:

- კრედიტის უზრუნველყოფის ხელახალი სრული ანალიზის ჩატარება და დასკვნის მომზადება;
- კრედიტთან დაკავშირებული საკრედიტო რისკის შესახებ დასკვნის მომზადება;²⁰
- ყოველდღიურ რეჟიმში მსესხებლის ანგარიშებზე სახსრების ჩარიცხვების გაკონტროლება;
- ამ კრედიტთან დაკავშირებული საკრედიტო საქმის (დოკუმენტაციის სრული პაკეტი) იურიდიულად გაფორმების მართებულობის გადამოწმება მასში შესაძლო ხარვეზების აღმოსაჩენად;
- იმის შესაძლებლობების შესწავლა, რომ მიღებულ იქნეს დამატებითი უზრუნველყოფა, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, თუ კრედიტი არაუზრუნველყოფილია.

ამ ღონისძიებების, შესაბამისი დასკვნებისა და განხილვების შემდეგ, თუ სესხს მიეცა „ პრობლემურის კვალიფიკაცია“, ბანკი იწყებს კრედიტის დაბრუნების პროცედურას. ამ პროცედურის წარმოება შეიძლება განხორციელოს კრედიტის მომსახურება საკრედიტო ოფიცერმა (პირველ ეტაპზე მაინც) ან ბანკის სპეციალურმა სამსახურმა, რომელიც მართავს პრობლემურ აქტივებს. პროცესში ასევე ერთვება უსაფრთხოებისა და იურიდიული სამმართველოები. ეს პროცედურა შეიძლება ორ ჯგუფად დავყოთ:

1. პრობლემური მსესხებლისათვის გარკვეული დახმარებების გაწევა და შეღავათების დაწესება, რამაც ხელი უნდა შეუწყოს მის გამოსვლას კრიზისიდან და ბანკის მიმართ ვალდებულებების დაფარვას:
 - კრედიტის პროლონგაცია(ვადის გაგრძელება, ახალი გრაფიკის დაწესება, დაფარვის საშეღავათო პერიოდის დაწესება, პროცენტის შემცირება და სხვ.);
 - ახალი კრედიტის მიცემა;
 - კომპანიის აქციების ყიდვისა და მის კაპიტალში წილობრივი მონაწილეობის მიღებით მსესხებლის კაპიტალის გაზრდა;
 - კომპანიის მმართველ ორგანოებში მონაწილეობის მიღება, კონსულტანტებისა და კურატორების დანიშვნა;

²⁰ კოვზანაძე ი. კონტრიძე გ.- „ თანამედროვე საბანკო საქმე“, თბ. 2014წ

2. კრედიტის „ამოღება“ (დაბრუნება) გონივრულად მოკლე დროში:

- მიმართვა გარანტორისა და თავდებისადმი კრედიტის დაფარვის მოთხოვნით;
- სადაზღვეო პოლისის ამოქმედება;
- სასამართლო წესით უზრუნველყოფის საგნის (გირაოს) რეალიზაცია;
- მსესხებლის დავალიანების მიყიდვა მესამე მხარისათვის.

იმის გამო, რომ პრობლემური კრედიტების დაფარვის პროცედურა მეტადხანგრძლივია და ²¹მოითხოვს დიდ შრომით დანახარჯს, საზღარგარეთის ქვეყნებში ძალიან გავრცელებულია ასეთი კრედიტების მიყიდვა სპეციალიზებულ კომპანიაზე. ასეთი პრაქტიკა უკვა საქართველოშიც ინერგება.

ზოგადად, ბანკში უნდა არსებობდეს პრობლემური კრედიტების კლასიფიკაციისა და რიკების ხარისხის შეფასების პროცედურები. აღნიშნული მექანიზმი უზრუნველყოფს პრობლემური კრედიტების კლასიფიკაციას, აღრიცხვას, შესაბამისი რეზერვების შექმნას და ბალანსიდან ჩამოწერას. მათ შორის განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება კრედიტების კლასიფიკაციას. საქართველოში აღნიშნული პროცედურები რეგულირდება საქართველოს ეროვნული ბანკის „ კომერციული ბანის მიერ აქტივების კლასიფიკაციისას და შესაძლო დანაკარგების რეზერვების შექმნისა და გამოყენების წესით“.

თავი III- საბანკო რისკების მართვა

3.1. რისკმენეჯმენტი კომერციულ ბანკში

სახელმწიფოსა და საზოგადოების მხრიდან (ეროვნული ბანკის სახით) მთავარი საზრუნავი კომერციული ბანკების დროებით საკუთრებაში გადაცემული სახსრების მფლობეობის დროულად და სრულად დაბრუნების გარანტირების მექანიზმების არსებობაა. როგორც წესი, კომერციული ბანკის გაკოტრება ხდება არა ერთბაშად და მოულოდნელად. ბანკის გაკოტრები მთავარი მიზეზია მენეჯმენტის მხრიდან რისკების იგნორირების ხანგრძლივი პროცესი, რომელიც გარკვეული პერიოდის შემდეგ უკვე შეუქცევადი ხდება.

ამ შემთხვევაში სახელმწიფოს პოზიცია კომერციული ბანკების საქმიანობისადმი, მათი რისკების თვალსაზრისით, მარტივია: კომერციულ ბანკს, როგორც ბიზნესს, მის მენეჯმენტსა და

²¹ კოვზანაძე ი. კონტრიძე გ.- „ თანამედროვე საბანკო საქმე“, თბ. 2014წ

აქციონერებს შეუძლიათ ზედმეტი რისკის ქვეშ დააყენონ თავიანთი კაპიტალი და მოგება, მაგრამ არა საზოგადოების კაპიტალი. სწორედ ამიტომაც კომერციული ბანკები და მათი საქმიანობა ბევრად უფრო მკაცრი ოფიციალური ზედამხედველობის საგანი, ვიდრე სამეწარმეო საქმიანობის სხვა მიმართულებები და სწორედ აღნიშნული მიდგომა განაპირობებს იმ მოთხოვნებს, რომელთაც ცენტრალური ბანკები უყენებენ კომერციულ ბანკებს რისკების მართვის მიმართულებით.²²

რისკების მართვა კომერციულ ბანკში, ანუ რისკმენეჯმენტი, ესაა რისკების იდენტიფიკაციის, შეფასებისა და მათი დონის შემცირების ღონისძიებათა კომპლექსი. რისკების მართვის სისტემა კომერციული ბანკის ეფექტიანი მართვის, არსებული რისკების მინიმიზაციის, ახალი რისკების გამოვლენისა და მისი კონკურენტუნარიანობის გაზრდის საშუალებას იძლევა.

იმისათვის, რომ განხორციელდეს ეფექტიანი რისკმენეჯმენტი, კომერციულმა ბანკმა, უპირველეს ყოვლისა, ზუსტა უნდა განსაზღვროს რისკები, აღიაროს და გაერკვეს მისთვის დამახასიათებელ ყველა რისკებში, რომლებმაც შეიძლება თავი იჩინონ მის მიერ რაიმე ახალი საქმის განხორციელებისას, მათ შორის, ნებისმიერი რისკი, რომელიც არა მარტო მას, არამედ მასთან დაკავშირებულ კომპანიებს ახასიათებთ.

კომერციული ბანკის მენეჯმენტმა რისკების ზუსტად განსაზღვრის შემდეგ თანმიმდევრობით უნდა განახორციელოს მათი შეფასება, მონიტორინგი და კონტროლი. მონიტორინგის შედეგების საფუძველზე, ბანკმა უნდა გაატაროს ღონისძიებები რისკების შესამცირებლად, მათ შორის, კაპიტალის გაზრდით, ჰეჯირებითა და რისკების შესუსტების სხვა მექანიზმებით.

საქართველოს ეროვნული ბანკის მოთხოვნით, კომერციული ბანკი ვალდებულია შეიმუშაოს რისკების ადეკვატური კონტროლის ღონისძიებები იმ არსებითი საფრთხეების მიმართ, რომლებმაც შესაძლოა ხელი შეუშალოს ბანკის კონკრეტული მიზნების მიღწევაში, რისკების ეფექტიანი მართვა აუცილებლად გულისხმობს ყველა შესაძლო რისკის მართვას. აღნიშნული მიიღევა იმ შემთხვევაში, თუ ბანკში დამკვიდრებულია სამეთვალყურეო საბჭოს, დირექტორატის, შიდა აუდიტის, გარე აუდიტისა და რისკების მართვის შიდა სტრუქტურების მჭიდრო თანამშრომლობა, ჯანსაღი ურთიერთობა და ღია კომუნიკაცია.

²² კოვზანაძე ი. კონტრიძე გ.- „ თანამედროვე საბანკო საქმე“, თბ. 2014წ

რისკების მართვის კომიტეტი, როგორც აღინიშნა, არის კოლეგიალური ორგანო, რომელიც იკრიბება პერიოდულად და მას შეიძლება ჰყავდეს მუდმივი და არამუდმივი წევრები. იგი უნდა შედგებოდეს დირექტორატის წევრთა, სულ ცოტა- უმრავლესობისა და შესაბამისი პასუხისმგებელი პირებისაგან.²³

თავი IV კომერციული ბანკების საქმიანობის კონტროლი და ანგარიშგება

4.1. შიდა კონტროლის სისტემა კომერციულ ბანკში

შემთხვევით არაა, რომ მეტად პრინციპული მნიშვნელობა ენიჭება კომერციულ ბანკში ქმედითი და ეფექტიანი შიდა კონტროლის სისტემის არსებობას.

ასეთი მოთხოვნა არსებობს როგორც ცენტრალური ბანკების, ისე აქციონერების მხრიდან. საერთაშორისო პრაქტიკა ცხადყოფს, რომ შიდა კონტროლის ეფექტიანი სისტემა წარმოადგენს ბანკის მართვის უმნიშვნელოვანეს კომპონენტსა და, შესაბამისად, ბანკის უსაფრთხოებისა და მდგრადობის საფუძველს.

იმის მიხედვით, თუ დროის რა მონაკვეთში ხორციელდება შიდა კონტროლი კომერციულ ბანკში, გვაქვს მისი სამი ტიპი:

- წინასწარი კონტროლი ხორციელდება ოპერაციის ჩატარებამდე, რათა განისაზღვროს მისი ჩატარების ოპტიმალური გზები, გამოვლენილ და შეფასებულ იქნეს ის რისკები, რომლებიც შეიძლება წარმოიშვას და მოხდეს მათი ნეგატიური შედეგების მინიმიზაცია. წინასწარი კონტროლი გულისხმობს მოვლენების განვითარების სხვადასხვა სცენარის მომზადებას (მაგალითად, ოპტიმისტური, ოპტიმალური და ნეგატიური);
- მიმდინარე კონტროლი ხორციელდება უშუალოდ ოპერაციის განხორციელების დროს, რათა აღკვეთილ იქნეს შეცდომები და ხარვეზები და გამოვლენილ იქნეს

²³ კოვზანაძე ი. კონტრიძე გ.- „ თანამედროვე საბანკო საქმე“, თბ. 2014წ

ნეგატიური ფაქტორები, რომლებიც ხელს უშლიან მიზნის მიღწევას. მიმდინარე კონტროლი ასევე ითვალისწინებს პოზიტიური ფაქტორებისა და რეზერვების გამოვლენას, რათა მოხდეს მათი გამოყენება;

- შემდეგი კონტროლი ხორციელდება ოპერაციის ჩატარების შემდეგ იმ დოკუმენტებისა და ანგარიშების საფუძველზე, რომლებიც შეიცავენ ინფორმაციას ოპერაციის შესახებ.²⁴ შემდეგი კონტროლის დროს ხდება დასახული მიზნების შედარება საბოლოო შედეგებთან და მათ მართებულად ასახვასთან შესაბამის ანგარიშებსა და დოკუმენტებში.

კონტროლის ობიექტის მოცვისა და მეთოდების მიხედვით ბანკში გვაქვს შემდეგი კონტროლი:

- ნაწილობრივი კონტროლი, როცა კონტროლს ექვემდებარება ბანკის ოპერაციების ნაწილი;
- შერჩევითი კონტროლი, როცა კონტროლდება შესამოწმებელი ობიექტის არა ყველა დოკუმენტაცია, არამედ მხოლოს მისი ნაწილი (მაგალითად ყოველი მ-10);
- კომპლექსური კონტროლი, როცა კონტროლს ექვემდებარება ბანკის მთელი ფინანსურ-სამეურნეო საქმიანობა.

საბოლოოდ, კომერციულ ბანკში შიდა კონტროლის სისტემის ტიპების მიხედვით გვაქვს შემდეგი კლასიფიკაცია:

- ბუღალტრული კონტროლის მიზანია ფინანსური და სამეურნეო საქმიანობის აღრიცხვის სისტემის კონტროლი, რათა დადგინდეს მათი ასახვის შესაბამისობა ბანკის სააღრიცხვო პოლიტიკასა და მოქმედ წესებთან;
- ფინანსური კონტროლის მიზანია ფინანსური პოლიტიკის შესრულების, ფულადი რესურსების მოძრაობისა და ლიმიტებისა და ნორმატივების დაცვის კონტროლი;
- იურიდიული ნორმების კონტროლი გულისხმობს მთელი საფინანსო-სამეურნეო საქმიანობის შესაბამისობას ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტების მოთხოვნებთან, რომელთა შეუსაბამობასაც შეიძლება გამოიწვიოს დანაკარგები ან სხვადასხვა საჯარიმო სანქცია;
- საინფორმაციო-მმართველობითი კონტროლი მოიცავს შიდა და გარე მომხმარებლებზე მიწოდებულ ანგარიშგებებში ასახული სურათის რეალურთან შესაბამისობასა და შიდა

²⁴ კოვზანაძე ი. კონტრიძე გ.- „ თანამედროვე საბანკო საქმე“, თბ. 2014წ

კომუნიკაციის სისტემების ხარვეზების გამოვლენას. შიდა კომუნიკაციების ხარვეზებში იგულისხმება, რამდენად დროულად დადის მმართვეობითი გადაწყვეტილებები შემსრულებლებამდე, როგორია მათი შესრულების მიმდინარეობის მონიტორინგისა და „ ქვემოდან ზემოთ“ კომუნიკაციის სისტემის ეფექტიანობა;

- ადმინისტრაციული კონტროლი- ესაა თანამშრომელთა შორის შიდა ნორმატიული²⁵ დოკუმენტებით გათვალისწინებული უფლებამოსილებების, ვალდებულებებისა და რეალური მდგომარეობის შედარება. როგორც წესი, პასუხისმგებლობა ამ კუთხით ეკისრება არა ქვედა, არამედ უმაღლეს და საშუალო მენეჯმენტს.

საერთაშორისო პრაქტიკის მიხედვით, კონტროლის სისტემა უნდა იყოს ბანკის ყოველდღიური ცხოვრების შემადგენელი ნაწილი, რომელიც ფუნქციონირებს მუდმივად და არის ბანკის ყველა ოპერაციის თანმდევი პროცესი.

4.2. კომერციული ბანკის გარე აუდიტი

თუკი თანამედროვე ქართულ საბანკო სისტემაში კომერციული ბანკების საქმიანობის კონტროლის განხორციელების სისტემების სამკუთხედის ორ წვერს წარმოადგენს ეროვნული ბანკის საზედამხდველო ფუნქცია და შიდა კონტროლის სისტემა, მესამე წვერად გვევლინება გარე აუდიტი.

საქართველოში საბანკო სისტემის რეფინანსირების რთულ გზაზე პირველი ქმედითი ნაბიჯი გარე აუდიტის თანამედროვე კულტურის დამკვიდრების მიმართულებით გადაიდგა 1996 წელს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის წერილთ „ კომერციულ ბანკებში გარე აუდიტის ჩატარების შესახებ“. წერილით კომერციული ბანკების ხელმძღვანელებს ბანკის ობიექტური ფინანსური მდგომარეობის დადგენისა და ჯეროვანი მართვის უზრუნველსაყოფად ეცნობათ ყოველწლიური სრულმამულებიანი საერთაშორისო ანგარიშგების პრინციპების შესაბამისად გარე აუდიტის ჩატარების აუცილებლობის შესახებ. აუცილებელ პირობად დასახელდა მოსაწვევი აუდიტორული ორგანიზაციისა და აუდიტორების კარგი რეპუტაცია და კომპენტენტურობა, ასევე ის, რომ ისინი არ უნდა ყოფილიყვნენ ბანკთან დაკავშირებული პირები. ამავე წერილით საერთაშორისო აუდიტორული ორგანიზაციის მოწვევისას რეკომენდაცია გაეწია 6 უდიდეს („ დიდი ექვსეული“) საერთაშორისო აუდიტორულ კომპანიას. დღეს რეკომენდაცია ვრცელდება „ დიდ ოთხეულზე“.

²⁵ კოვზანაძე ი. კონტრიძე გ.- „ თანამედროვე საბანკო საქმე“, თბ. 2014წ

აღნიშნული წერილით დაშვებულ იქნა გამონაკლისი იმ ბანკებისათვის, რომელთა ფინანსური მდგომარეობა არ იძლეოდა საერთაშორისო აუდიტორული ორგანიზაციების მოწვევის საშუალებას. მათ უფლება მიეცათ, მიემართათ იმ აუდიტორული ორგანიზაციებისათვის, ²⁶რომელთაც ჰქონდეთ საქართველოს პარლამენტთან არსებული აუდიტორული საქმიანობის საბჭოს მიერ გაცემული ლიცენზია და სრულმაშტაბიანი გარე აუდიტის ჩატარების პროფესიონალური შესაძლებლობა.

ამ მიმართულებით შემდეგი ნაბიჯი გადაიდგა „კომერციული ბანკების გარეაუდიტორული შემოწმების წესის“ დამტკიცებით.

დღეისათვის კანონით „კომერციული ბანკების საქმიანობის შესახებ: თითოეული კომერციული ბანკი და მისი შვილობილი საწარმო ვალდებულია ყოველწლიურად მოიწვიოს გარე აუდიტორი და ეროვნული ბანკის მიერ დადგენილი წესით ჩაატაროს გარეაუდიტორული შემოწმება. ასევე თითოეული კომერციული ბანკი ვალდებულია გარეაუდიტორული შემოწმების დასრულებისთანავე ეროვნულ ბანკს წარუდგინოს შემოწმების სრული ანგარიში და გამოაქვეყნოს ეროვნული ბანკის წესებით განსაზღვრული საფინანსო ანგარიშგება და აუდიტის დასკვნა.

გარეაუდიტორული შემოწმების საბოლოო პროდუქტს წარმოადგენს აუდიტის დასკვნა-აუდიტორის მიერ სათანადო წესით შედგენილი, ხელწერით და ბეჭდით დამოწმებული ოფიციალური საბუთი, რომელშიც წარმოდგენილია დასკვნა ბანკისა და მისი შვილობილი საწარმოების ანგარიშგების უტყუარობის, საფინანსო-სამეურნეო საქმიანობის ბუღალტრული აღრიცხვის სისრულის და მოქმედ კანონმდებლობასა და დადგენილ ნორმატივებთან მისი შესაბამისობის შესახებ. გარდა აუდიტის დასკვნისა, გარე აუდიტორი ადგენს სარეკომენდაციო წერილს ხელმძღვანელებისათვის, რომელიც არის კონფიდენციალური დოკუმენტი და გასაჯაროებას არ ექვემდებარება. ორივე დოკუმენტი უნდა მომზადდეს ფინანსური ანგარიშგების საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად შედგენილ ფინანსურ ანგარიშგებაზე.

მოთხოვნის თანახმად, ბანკსა და მის შვილობილ საწარმოებს უნდა ემსახურობოდეს ერთი და იგივე აუდიტი და, როგორც წესი, ბანკები ვალდებულნი არიან შეცვალონ ისინი ხუთ წელიწადში ერთხელ მაინც.

²⁶ კოვზანაძე ი. კონტრიძე გ.- „თანამედროვე საბანკო საქმე“, თბ. 2014წ

ბანკმა და გარე აუდიტორმა უნდა უზრუნველყონ, რომ აუდიტის მასშტაბები მისაღები იყოს ეროვნული ბანკისათვის. ეროვნული ბანკს უფლებები ამ მიმართულებით არ ამოიწურება, კერძოდ, მას უფლება აქვს ჩაერთოს ბანკისა და გარე აუდიტის ურთიერთობაში:²⁷

- მოითხოვოს შუალედური პერიოდის გარეაუდიტორული შემოწმება, სანამ მზად იქნება წლიური გარეაუდიტორული დასკვნა;
- მოითხოვოს გარე აუდიტორის შეცვლა, თუ მიიჩნევა, რომის ატარებს არაადეკვატურ შემოწმებას ან არ აქვს დამოუკიდებლობა, ან არ იცავს დადგენილ პროფესიულ სტანდარტებს და სხვ.
- მოითხოვოს აუდიტის მასშტაბის გაფართოება ეროვნული ბანკისთვის მნიშვნელოვანი და საინტერესო კონკრეტული ამოცანებითა და საკითხებით, რომელთა შესახებაც გარე აუდიტორის დასკვნა ასახული იქნება მის მიერ მომზადებული სარეკომენდაციო წერილში;
- საჭიროების შემთხვევაში, ნებისმიერ დროს მოიწვიოს დამოუკიდებელი აუდიტორი გარე აუდიტის ჩასატარებლად;
- შეხვდეს ბანკის გარე აუდიტის გეგმაში შეტანის მიზნით, მიაწოდოს ინფორმაცია მისთვის მნიშვნელოვანი და საინტერესო კონკრეტული ამოცანების და საკითხების შესახებ;
- მოითხოვოს, რომ სარეკომენდაციო წერილმა მოიცვას დეტალები მისთვის მნიშვნელოვანი და საინტერესო კონკრეტული ამოცანებისა და საკითხების შესახებ;
- აუდიტის ჩატარების პროცესში ან მისი დამთავრების შემდეგ აუდიტთან დაკავშირებულ საკითხებზე წერილობით მიმართოს ან შეხვდეს გარე აუდიტორს.

თავის მხრივ, ეროვნულმა ბანკმა უნდა დაიცვას გარე აუდიტორის მიერ მიწოდებული ნებისმიერი ინფორმაციის კონფიდენციალობა, გარდა იმ ინფორმაციისა, რომელიც გამოქვეყნებულ წლიურ ანგარიშში იქნება მოცემული.

გამოდმინარე იმ პასუხისმგებლობიდან, რომელიც ეკისრება გარე აუდიტორებს, არსებობს რამდენიმე აღსანიშნავი ვალდებულება. საქართველოში კომერციული ბანკების გარე აუდიტის ჩატარებელმა უნდა უზრუნველყოს შემდეგი:

²⁷ კოვზანაძე ი. კონტრიძე გ.- „ თანამედროვე საბანკო საქმე“, თბ. 2014წ

- განახორციელოს სამუშაო აუდიტის საერთაშორისო სტანდარტებისა და დამკვეთთან დადებული ხელშეკრულებებით გათვალისწინებული მოთხოვნების შესაბამისად;
- აუდიტის განხორციელებისას იხელმძღვანელოს ქართული კანონმდებლობით;²⁸
- აღმოჩენიდან არა უგვიანეს 7 კალენდარული დღისა, ეროვნულ ბანკს შეატყობინოს იმ ნებისმიერი ფაქტობრივი და სავარაუდო მდგომარეობის შესახებ, რომელიც საფრთხეს უქმნის ბანკის შემდეგ ფუნქციონირებას ამ მნიშვნელოვანი გაყალბებების, ან ბანკის ხელმძღვანელების მიერ სამსახურეობრივი უფლებამოსილებების ბოროტად გამოყენების ფაქტების შესახებ, ან იმ სხვა საკითხების შესახებ, რომლებიც ეროვნული ბანკის სასწრაფო რეაგირებას მოითხოვს;
- უშუალოდ გადასცეს ეროვნულ ბანკს აუდიტის დასკვნა, სარეკომენდაციო წერილი და აუდიტის პროცესში მოპოვებული ინფორმაცია;
- შეატყობინოს ეროვნულ ბანკს მიზეზების მითითებებით თავისი გადაწყვეტილებების შესახებ, რომ იგი უარს ამბობს ბანკის აუდიტზე ან ბანკის გადაწყვეტილებების შესახებ, რომ გამოიცვალოს აუდიტორი ან აუდიტორული ფირმა.

გარე აუდიტის მთავარი მიზანია აუდიტის ობიექტის მდგომარეობის შესახებ ობიექტური და რეალური სურათის ჩვენება. გარე აუდიტი ახდენს მოცემული მომენტისათვის ბანკის ბალანსისა და მოგება-ზარალის ანგარიშგების, შესაბამისი ბუღალტრული აღრიცხვის სანდოობის დადასტურებასა და მის მიერ მოთხოვნილი და მენეჯმენტის მიერ მიწოდებული ინფორმაციის საფუძველზე. რა თქმა უნდა, მიწოდებული ინფორმაციის სანდოობაზე სრული პასუხისმგებლობა ენიჭება ბანკის მენეჯმენტს.

გარე აუდიტის მიერ თავისი ძირითადი მიზნის მიღწევას განაპირობებს შემდეგი გარემოებები: მისი დამოუკიდებლობა, კონფიდენციალობა, პროფესიონალიზმი, კომპეტენცია, კეთილსინდისიერება, სტატისტიკური და ეკონომიკური ანალიზი, ახალი ტექნოლოგიების გამოყენება, რაციონალური გადაწყვეტილების მიღების უნარი, პასუხისმგებლობა მის მიერ გაწეულ რეკომენდაციებზე.

4.3. საბანკო ანგარიშგების მნიშვნელობა და სახეობები

არაერთხელ აღინიშნა, რომ ისეთი რთული და დინამიკური ორგანიზაციის მართვა, როგორცაა ბანკი, შეუძლებელია მისი საქმიანობის საკვანძო მიმართულებების შესახებ სრული და

²⁸ კოვზანაძე ი. კონტრიძე გ.- „ თანამედროვე საბანკო საქმე“, თბ. 2014წ

სანდო ინფორმაციის დროულად მიღების გარეშე. ამ ინფორმაციის პირველწყაროს წარმოადგენს²⁹ ბუღალტრული აღრიცხვა, რომელიც ქართულ საბალანსო სისტემაში ხორციელდება საერთაშორისო სტანდარტების შესატყვისი და სათანადო წესით დამტკიცებული ანგარიშთა გეგმის და მისი გამოყენების ინსტრუქციის შესაბამისად.

ბანკში ბუღალტრული აღრიცხვის მთავარ მიზანს წარმოადგენს საქმიანობის შედეგების, ფინანსური მდგომარეობისა და ფულადი რესურსების მოძრაობის სანდო და რეალური ასახვა. ყოველივე ეს არაა ქართული საბანკო სივრცის განსაკუთრებული დამახასიათებელი ნიშანი, არამედ მსოფლიო საბანკო პრაქტიკის ქვაკუთხედი.

დროული და, რა თქმა უნდა, უტყუარი ინფორმაცია ბანკის ფინანსური მდგომარეობის, რენტაბელობის, ზრდის ტემპების, რეზერვებისა და სხვათა შესახებ სხვადასხვა პერიოდულობით, მოცულობითა და ხარისხით ესაჭიროება როგორც შიდა, ისე გარე მომხმარებლებს. მათ შორის:

- შიდა მომხმარებლებს განეკუთვნებიან აქციონერები, მმართველობითი ორგანოები, სტრუქტურული ერთეულები, შიდა კონტროლიორები და შიდა აუდიტი, თანამშრომლები;
- გარე მომხმარებლებს მიეკუთვნებიან ქვეყნის ცენტრალური ბანკი, ფინანსთა სამინისტრო, საგადასახადო, სტატისტიკური და სხვა სახელმწიფო ორგანოები, ასევე- გარე აუდიტორები, ბიზნესპარტნიორები, ინვესტორები, მენაბრეები, მსესხბლები, საინფორმაციო და რეიტინგული სააგენტოები, საბანკო ასოციაციები და საკრედიტო ბიუროები, ანალიტიკოსები და ა.შ.

ამ ყველა მომხმარებელს ბანკის შესახებ ინფორმაცია სჭირდება სხვადასხვა დოზით, ოპერატიულობით, სიზუსტით და მიმართულებების მიხედვით, თუმცა, ბუნებაში არ არსებობს ერთიანი ინფორმაციული სისტემა, რომელის დააკმაყოფილებს თითოეული მომხმარებლის მოთხოვნებს. აქედან გამომდინარე, არსებობს ინფორმაციის სახეობები, რომელშიც განკუთვნილია სხვადასხვა მომხმარებელთა ჯგუფის ინტერესების დასაკმაყოფილებლად.

²⁹ კოვზანაძე ი. კონტრიძე გ.- „ თანამედროვე საბანკო საქმე“, თბ. 2014წ

საბანკო ანგარიშგება- ესაა ბანკის რაოდენობრივი მაჩვენებლებისა და სხვადასხვა მახასიათებლის სისტემა, რომელიც წარმოაჩენს მის ფინანსურ მდგომარეობასა და საქმიანობის შედეგებს საანგარიშო პერიოდისათვის. ანგარიშგება არის ბანკში მიდმინარე აღრიცხვის³⁰დამამთავრებელი ეტაპი, რომელიც განაზოგადებს ინფორმაციას ბანკის მდგომარეობისა და საქმიანობის ძირითადი მიმართულებების შესახებ და წარმოგვიდგენს მას სტანდარტული საანგარიშგებო ფორმებისა და მაჩვენებლების სახით. საბანკო ანგარიშგებათა კლასიფიკაცია შეიძლება სხვადასხვა ნიშან-თვისებების მიხედვით, რომელთა შორის აღსანიშნავია:

1. ეკონომიკური შინაარსის მიხედვით- ბუღალტრული ანგარიშგება; სტატისტიკური ანგარიშგება; ფინანსური ანგარიშგება; საზედამხედველო ანგარიშგება;
2. ანგარიშგების შინაარსის მიხედვით- კერძო (ბანკისცალკეული სტრუქტურის ან მიმართულებების შესახებ); ზოგადი (მთლიანად ბანკის შესახებ);
3. დანიშნულების მიხედვით- გარე მომხმარებლებისათვის (ცენტრალური ბანკი, სახელმწიფო ორგანოები, გარე აუდიტი, ინვესტორები, პარტნიორები, კლიენტები); შიდა მომხმარებლებისათვის, ანუ მმართველობითი ანგარიშგება (აქციონერები, სამეთვალყურეო საბჭო, შიდა აუდიტი, დირექტორატი, სტრუქტურული ერთეულები);
4. შვილობილი კომპანიებისა და ფილიალების ჩართულობის მიხედვით- კონსოლიდირებული; არაკონსოლიდირებული;
5. მიწოდების პერიოდულობის მიხედვით- ოპერატიული (მოთხოვნის მიხედვით); პერიოდული (ყოველდღიური, დეკადური, ყოველთვიური, კვარტალური);
6. სავალდებულო ხასიათის მიხედვით- სავალდებულო (უნიფიცირებული ფორმებით); ნებაყოფლობით (საცნობარო, საიმპიჯო, სარეკლამო ხასიათის);
7. მაჩვენებლების დაჯგუფების მიხედვით- პირველადი; კრებსითი;
8. კონფიდენციალობის მიხედვით- საჯარო; კონფიდენციალური;

კანონით „ კომერციული ბანკების საქმიანობის შესახებ“ ბანკები და მათი შვილობილი ორგანიზაციები ვალდებული არიან სისტემატურად შეადგინონ წლიური საფინანსო ანგარიშგებები, რომლებიც საერთაშორისო საბუღალტრო მეთოდების საფუძველზე ზუსტად ასახავენ მათ ოპერაციებსა და ფინანსურ მდგომარეობას. თითოეული კომერციული ბანკი ვალდებულია გარეაუდიტორული შემოწმების დასრულებისთანავე ეროვნულ ბანკს

³⁰ კოვზანაძე ი. კონტრიძე გ.- „ თანამედროვე საბანკო საქმე“, თბ. 2014წ

წარუდგინოს შემოწმების სრული ანგარიში და გამოაქვეყნოს ეროვნული ბანკის წესებით განსაზღვრული საფინანსო ანგარიშგება და გარე აუდიტორული დასკვნა.³¹

ასევე, კანონის მოთხოვნით, კომერციული ბანკები ამზადებენ და ეროვნულ ბანკს წარუდგენენ ანგარიშგებებს, რომლებშიც ასახულია როგორც თვით ბანკის, ისე მისი შვილობილი ორგანიზაციების ორგანიზაციულ-საგანმკარგულებლო და საოპერაციო საქმიანობა. აგრეთვე ასახულია: ლიკვიდურობა, გადახდისუნარიანობა და მომგებიანობა, თვით ბანკისა და მისი შვილობილი ორგანიზაციების ფინანსური მდგომარეობა ერთობლივად და ცალ-ცალკე შეფასების მიზნით.

ეროვნული ბანკისათვის წარსადგენი ანგარიშგების ფორმა, ხარისხი და ვადები განისაზღვრება ეროვნული ბანკის რეგულაციებით, რომლის მიხედვითაც დადგენილია კომერციული ბანკების სავალდებულო ანგარიშგების შემდეგი სახეობები:

1. ბუღალტრული ანგარიშგება;
2. სტატისტიკური ანგარიშგება;
3. ფინანსური ანგარიშგება;

„გამჭირვალობის წესით“ გათვალისწინებული ფინანსური ანგარიშგება მოიცავს შემდეგ ნაწილებს:

- საბალანსო უწყისი;
- მოგება-ზარალის უწყისი;
- ბალანსგარეშე ანგარიშგების უწყისი;
- ეკონომიკური მაჩვენებლები;
- საზედამხედველო ანგარიშგება;

გარდა ამისა, არსებობს ანგარიშგებები, რომლებიც იგზავნება ეროვნული ბანკის სხვადასხვა სამსახურის მოთხოვნის შესაბამისად.

დაბოლოს, არ შეიძლება არ ითქვას ანგარიშგების ისეთ მნიშვნელოვან სახეობაზე, როგორცაა მმართველობითი ანგარიშგება, რომლის ამოცანები და მიზნები განისაზღვრება კონკრეტული

³¹ კოვზანაძე ი. კონტრიძე გ.- „თანამედროვე საბანკო საქმე“, თბ. 2014წ

კომერციული ბანკის ხელმძღვანელობის მოთხოვნებით, კვალიფიკაციით, ბანკის ტრადიციებით, განვითარების დონით, კომერციული მართვის კულტურითა და საქმიანობის სპეციფიკით.³²

თავი V. სს „საქართველოს ბანკი“ ციფრებში და დაკრედიტების ეფექტიანობა

1994 წლიდან, საქართველოს ბანკი ავითარებს საცალო და პერსონალური ბანკინგის მიმართულების პროდუქტებს და სერვისებს, რომლითაც დღეისათვის 2,5 მილიონზე მეტი ადამიანი სარგებლობს.

წლების განმავლობაში, კომპანია ლიდერი ბანკის სტატუსს ფლობს, როგორც ფინანსური მაჩვენებლებით, ისე მოსახლეობის აღქმაში.

დიდია სერვისცენტრების - 276 და ბანკომატების -820 რაოდენობა, რაც მომხმარებლებისთვის ქმნის კომფორტს.

ბანკის მისიაა : „ადამიანების ცხოვრება განსხვავებული ეტაპებისგან შედგება, თითოეული ეს ეტაპი კი უამრავ მოლოდინსა და სურვილს აერთიანებს. ჩვენ ვპოულობთ ადამიანებთან შეხების წერტილებს, ვითვალისწინებთ სხვადასხვა სეგმენტების განვითარების ეტაპებს და ვქმნით ინსტრუმენტებსა და შესაძლებლობებს, რომლებიც ემსახურება სურვილებისა და საჭიროებების სრულყოფას“.

სს „საქართველოს ბანკი“ ციფრებში:

- მთლიანი აქტივები- 17.9 მლრდ
- კლიენტის დეპოზიტები- 10.1 მლრდ
- სააქციო კაპიტალი- 1.4 მლრდ
- თანამშრომლები- 5851
- წმინდა სესხები- 11.6 მლრდ
- შემოსავალი- 0.244 მლრდ (მონაცემები ა/ წ ივნისი)

საქართველოს ბანკი ყველასთვისაა და ემსახურება მთელი საქართველოს მოსახლეობას; განსაკუთრებით ღირებული კი მათთვის სოციალური საჭიროებები და ადამიანური წარმატებაა.³³

³² კოვზანაძე ი. კონტრიძე გ.- „ თანამედროვე საბანკო საქმე“, თბ. 2014წ

მართვის მიზნებისათვის ჯგუფი დაყოფილია შემდეგ საოპერაციო სეგმენტებად პროდუქტებისა და მომსახურების მიხედვით:

საცალო საბანკო მომსახურება- გულისხმობს ძირითადად სამომხმარებლო სესხების, იპოთეური სესხების, ოვერდრაფტების, საკრედიტო ბარათების და სხვა საკრედიტო პროდუქტების გაცემას, ასევე ფულადი გზავნილების და ანგარიშსწორების მომსახურებას, იურიდიული და ფიზიკური პირების ანაზღაურების მართვას; მოიცავს პრემიალურ სეგმენტს და საცალო მომსახურების ბაზრებს, საშუალო და მცირე ზომის საწარმოებსა და მიკრობიზნესებს.

კორპორაციული საბანკო მომსახურება- ძირითადად გულისხმობს სესხებისა და სხვა საკრედიტო პროდუქტების გაცემას მაღალშემოსავლიან ფიზიკურ პირებზე და მცირე, საშუალო და მიკრო საწარმოებზე უფრო მსხვილ იურიდიულ პირებზე, ასევე ფულადი გზავნილებისა და ანგარიშსწორების მომსახურებას, ვაჭრობის დაფინანსების მომსახურებას და დოკუმენტური ოპერაციების მხარდაჭერას, შემნახველი და ვადიანი ანაზღაურების მართვას კორპორაციული და ინსტიტუციონალური მომსახურებისათვის.

სს „საქართველოს ბანკში“ ბიზნეს დაკრედიტება კომპლექსური საფინანსო მომსახურებაა, რომელიც ინდივიდუალურად უდგება და მაქსიმალურად ერგება ნებისმიერი ტიპის ბიზნესის მოთხოვნებსა და საჭიროებებს. მაღალკვალიფიციური პროფესიონალი ბანკირის მომსახურება დამატებითი უპირატესობაა ბიზნეს საქმიანობის ეფექტურად მართვისა და სასურველი პროდუქტებისა თუ მომსახურების სწორად შერჩევის პროცესში. ციფრებში აღნიშნული საქმიანობა შემდეგნაირად გამოიხატება:

86- ახალი ბიზნესკლიენტების რაოდენობა დღეში

24 096- ოპერაციების რაოდენობა დღეში

87 984- დაფინანსებული ბიზნესი

31 863-დაფინანსებული ქალი მეწარმე

2.3 მლრდ- ინვესტიცია საქართველოს ეკონომიკაში

³³ www.bankofgeorgia.ge

ბიზნესის დაკრედიტებისას გასათვალისწინებელია რიგი გარემოებები, კერძოდ დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ფინანსურ ანალიზს, რას ვაკეთებთ, როდესაც შემოდის განაცხადი?

1. გასაუბრება მსესხებელთან
2. განაცხადის მიღება³⁴
3. ანალიზი/ ვიზიტი
4. დამუშავება
5. პროექტის წარდგენა

ფინანსური ანალიზისას ყურადღებას ვამახვილებთ:

1. საბალანსო ანგარიშგება

მიმდინარე აქტივების ძირითადი ჯგუფები

- ფული და მოთხოვნები- ნაღდი ფული სალაროში, ფული საბანკო ანგარიშებზე;
- მოკლევადიანი ინვესტიციები
- მოკლევადიანი მოთხოვნები-მოთხოვნები მიწოდებიდან და მომსახურებიდან, მომწოდებლებზე გადახდილი ავანსები, სხვა მოკლევადიანი მოთხოვნები;
- სასაქონლო-მატერიალური მარაგები- საქონელი, ნედლეული და მასალები, მზა პროდუქცია, სხვა სასაქონლო მატერიალური მარაგი;
- წინასწარ გაწეული ხარჯები- წინასწარ ანაზღაურებული მომსახურება, წინასწარ გადახდილი საიჯარო ქირა, სხვა წინასწარ გაწეული ხარჯი;
- დარიცხული მოთხოვნები
- სხვა მიმდინარე აქტივები

გრძელვადიანი აქტივების ძირითადი ჯგუფები

- ძირითადი საშუალებები- მიწის ნაკვეთები, დაუმთავრებელი მშენებლობა, შენობები, ნაგებობები, მანქანა-დანადგარები, ოფისის აღჭურვილობა, ავეჯი და სხვა ინვენტარი, სატრანსპორტო საშუალებები;
- არამატერიალური აქტივები- ლიცენზიები, პატენტები, სხვა არამატერიალური აქტივი;
- გრძელვადიანი მოთხოვნები

³⁴ www.bankofgeorgia.ge

- გრძელვადიანი ინვესტიციები

მიმდინარე ვალდებულებები

- მოკლევადიანი ვალდებულებები- მოწოდებიდან და მომსახურებიდან წარმოქმნილი ³⁵
- ვალდებულებები, მიღებული ავანსები, გადასახდელი ხელფასები, საკომისიო გადასახდელები, სხვა მოკლევადიანი ვალდებულებები;
- მოკლევადიანი სესხები- მოკლევადიანი სესხები, სესხები პარტნიორებისგან;
- საგადასახადო ვალდებულებები- გადასახდელი მოგების გადასახადი, გადასხდელი საშემოსავლო გადასახადი, გადასახდელი დღგ, სხვა საგადასახადო ვალდებულებები;
- დარიცხული ვალდებულებები- გადასახდელი პროცენტები, გადასახდელი დივიდენდები, სხვა დარიცხული ვალდებულებები;

გრძელვადიანი ვალდებულებები

- გრძელვადიანი სასესხო ვალდებულებები-გრძელვადიანი სესხები, სხვა გრძელვადიანი სასესხო ვალდებულებები;
- სხვა გრძელვადიანი ვალდებულებები;

კაპიტალის ძირითადი ანგარიშები:

- საკუთარი კაპიტალი
- მოგება/ზარალი

მოგება/ზარალი

საოპერაციო შემოსავლები

- შემოსავალი რეალიზაციიდან
- გაყიდული საქონლის დაბრუნება და ფასდათმობა
- სხვა საოპერაციო შემოსავლები

არასაოპერაციო შემოსავლები

- საპროცენტო შემოსავლები
- დივიდენდები
- არასაოპერაციო მოგება
- სხვა არასაოპერაციო შემოსავალი

საოპერაციო ხარჯები

³⁵ ინგლისისა და უელსის ნაფიც სერთიფიცირებულ ბუღალტერთა ასოციაცია- ფინანსური აღრიცხვა

- რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულება (პროდუქციის მწარმოებელ და მომსახურების სფეროს საწარმოებისათვის)
- რეალიზებული საქონლის თვითღირებულება (სავაჭრო საწარმოებისათვის)
- მიწოდების ხარჯები³⁶
- საერთო და ადმინისტრაციული ხარჯები

არასაოპერაციო ხარჯები

- საპროცენტო ხარჯები
- არასაოპერაციო ზარალი
- სხვა არასაოპერაციო ხარჯები

ასევე ყურადღება ექცევა ფინანსური უწყისების, ბრუნვითი უწყისებს, ფინანსურ კოეფიციენტებს და გადასახადებს.

2. მოგება-ზარალის ანგარიშგება
3. კაპიტალის მოძრაობის ანგარიშგება
4. ფულადი სახსრების მოძრაობის ანგარიშგება

კოეფიციენტების ანალიზი გვიჩვენებს, სხვადასხვა შინაარსის მიხედვით, ფინანსური ანგარიშგების ერთი ანგარიშის დამოკიდებულებას სხვადასხვა ანგარიშთან ან ანგარიშებთან. კოეფიციენტები არის კომპანიის ფინანსური საქმიანობის საუკეთესო მაჩვენებლები.

კოეფიციენტების ანალიზი გვეხმარება უკეთ გავერკვეთ კომპანიის ლიკვიდურობაში, მომგებიანობასა და ზოგადად ფინანსურ სტაბილურობაში.

ფინანსური კოეფიციენტების გამოსათვლელად ძირითადად სამი უწყისი გამოიყენება: მოგება-ზარალის უწყისი, საბალანსო უწყისი და ფულადი სახსრების მოძრაობის უწყისი. მლიკვიდურობის კოეფიციენტები გვიჩვენებს მოკლევადიან პერიოდში კომპანიის შესაძლებლობას გადაიხადოს ვალდებულებები ისეთი მოკლევადიანი კრედიტორები როგორებიც არიან ბანკები და მომწოდებლები დაინტერესებულნი არიან ლიკვიდურობის შეფასებით.

მოიცავს:

1. მიმდინარე კოეფიციენტი

³⁶ ინგლისისა და უელსის ნაფიც სერთიფიცირებულ ბუღალტერთა ასოციაცია- ფინანსური აღრიცხვა

= მიმდინარე აქტივები / მიმდინარე ვალდებულებები

2. სწრაფი ლიკვიდობის კოეფიციენტი

= (მიმდინარე აქტივები - მარაგები - წინასწარ გადახდები) / მიმდინარე ვალდებულებები³⁷

3. წმინდა საოპერაციო კაპიტალი

= (მიმდინარე აქტივები - მიმდინარე ვალდებულებები)

4. **მარაგების ბრუნვის კოეფიციენტი** = რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულება / საშ. მარაგები- გვიჩვენებს თუ რამდენად ეფექტიანად იყენებს კომპანია მარაგებს მოცემულ პერიოდში. მაგ: თუ კოეფიციენტი არის 10 - ეს ნიშნავს, რომ კომპანია წლის განმავლობაში მარაგების საშუალო რაოდენობას 10-ჯერ უკეთებს რეალიზაციას. კონკურენტთან შედარებით დაბალი კოეფიციენტი ნიშნავს, რომ კომპანიას უჭირს გაყიდვები ან გადატვირთულია მარაგებით. მალფუჭებად პროდუქციასთან მიმართებაში დაბალი კოეფიციენტი პრობლემაა.

5. **მარაგების ბრუნვის პერიოდი** = 365 / მარაგების ბრუნვის კოეფიციენტი (გამოისახება დღეებში)- მარაგების მენეჯმენტის ძირითადი საზომია. ის გვიჩვენებს თუ რამდენი დღე სჭირდება კომპანიას მარაგების გასაყიდად. დაბალი მაჩვენებელი, როგორც წესი მიუთითებს მენეჯმენტის ეფექტიან მუშაობაზე. თუმცა ასევე შესაძლოა დაბალი მაჩვენებელი გამოწვეული იყოს მარაგების ჩამოწვრით. ან შესაძლოა კომპანიას არ ჰქონდეს საკმარისი მარაგები იმისათვის, რომ დააკმაყოფილოს მოთხოვნა პროდუქციაზე.

6. **დებიტორების ბრუნვის კოეფიციენტი** = წმინდა არაფულადი გაყიდვები / საშ. დებიტორები- გვიჩვენებს თუ რამდენად ეფექტიანია კომპანია საკრედიტო გაყიდვების შემდგომ ფულის შეგროვების თვალსაზრისით. დაბალი კოეფიციენტი ფულის შეგროვების პროცესში არსებულ სირთულეებზე მიუთითებს.

7. **დებიტორებისგან ფულის მიღების საშ. პერიოდი** = 365 / დებიტორების ბრუნვის კოეფიციენტი (გამოისახება დღეებში)- **დებიტორებისგან ფულის მიღების საშ. პერიოდი** გვიჩვენებს თუ საშუალოდ რამდენი დღე გადის არაფულადი გაყიდვიდან

³⁷ ინგლისისა და უელსის ნაფიც სერთიფიცირებულ ბუღალტერთა ასოციაცია- ფინანსური აღრიცხვა

ფულის შეგროვებამდე. რაც უფრო დაბალია დღეების რაოდენობა მით უფრო ეფექტიანია კომპანია დებიტორებისგან ფულის ამოღების თვალსაზრისით.

8. **კრედიტორების ბრუნვის კოეფიციენტი** = მარაგების შესყიდვები მომწოდებლებისგან / საშ. კრედიტორები- **კრედიტორების ბრუნვის კოეფიციენტი** გვიჩვენებს თუ ³⁸რამდენად სწრაფად უხდის კომპანია ფულს მომწოდებლებს. მაღალი ან ზრდადი კოეფიციენტი ნიშნავს, რომ კომპანია ფულს სწრაფად იხდის. ეს ფაქტი შესაძლოა ინვესტორებს მოეწონოთ მაგრამ შეიძლება იმასაც ნიშნავდეს რომ კომპანია ხელიდან უშვებს შესაძლებლობას სხვაგვარად გამოიყენოს თავისუფალი ფული.
9. **კრედიტორებზე ფულის გადახდის საშ. პერიოდი** = $365 /$ კრედიტორების ბრუნვის კოეფიციენტი (გამოსახება დღეებში)- **კრედიტორებზე ფულის გადახდის საშ. პერიოდი** გვიჩვენებს თუ საშუალოდ რამდენი დღე სჭირდება კომპანიას რომ გადაუხადოს მომწოდებლებს. დაბალი მაჩვენებელი ნიშნავს, რომ კომპანია კრედიტორულ დავალიანებებს მალე ისტუმრებს. საჭიროა ინდუსტრიის მაჩვენებლებთან შედარება რომ გავიგოთ ძალიან სწრაფად ხომ არ იხდის კომპანია ვალს, ხომ არ შეუძლია გაზარდოს მაჩვენებელი და გამოთავისუფლებული ფული გამოიყენოს სხვა პროექტებში
10. **კაპიტალის ბრუნვის ციკლი** = მარაგების ბრუნვის პერიოდი + დებიტორებისგან ფულის მიღების საშ. პერიოდი - კრედიტორებზე ფულის გადახდის საშ. პერიოდი- **კაპიტალის ბრუნვის ციკლი** გვიჩვენებს თუ რამდენი დღეა კომპანიის ფული დაკავებული გაყიდვის ერთ ციკლში. პერიოდი იწყება მარაგების შესყიდვის თარიღში და სრულდება კლიენტებისგან ფულის ამოღების თარიღში. რაც უფრო ნაკლებია მაჩვენებელი მით უფრო ეფექტიანია კომპანიის მუშაობა აღნიშნული მიმართულებით. ფულის ციკლის დიდი მაჩვენებელი ნიშნავს, რომ კომპანიას ან უჭირს გაყიდვები ან/და უჭირს დებიტორებისგან ფულის მიღება ან/და კრედიტორებს უხდის ძალიან სწრაფად.

მომგებიანობის კოეფიციენტი გვიჩვენებს- რამდენად მომგებიანია კომპანია მოცემულ პერიოდში. რამდენად ოპტიმალური ფასწარმოქმნის პოლიტიკა აქვს, რამდენად ეფექტურად იყენებს აქტივებს და ა.შ. მოიცავს:

³⁸ ინგლისისა და უელსის ნაფიც სერთიფიცირებულ ბუღალტერთა ასოციაცია- ფინანსური აღრიცხვა

1. **მთლიანი მოგების მარჟა** - მთლიანი მოგება (შემოსავლებს - რ.პ.თ.) / სულ საოპერაციო შემოსავლებთან **მთლიანი მოგების მარჟა** გვიჩვენებს თუ შემოსავლების რამდენი პროცენტი რჩება კომპანიას საოპერაციო და ადმინისტრაციული ხარჯების გადასახდელად. კონკურენტთან შედარებით მაღალი მოგების მარჟა შესაძლოა მიანიშნებდეს კომპანიის პროდუქციის უნიკალურობაზე ან/და მარაგების დაბალი ფასით შესყიდვების უნარზე.³⁹ გასათვალისწინებელია ასევე მარაგების აღრიცხვის რომელ მეთოდს იყენებს კომპანია და მისი კონკურენტი. კონკურენტთან შედარებით მაღალი მარჟა შესაძლოა იყოს გამოწვეული იმით, რომ კომპანია იყენებდეს FIFO-ს ხოლო კონკურენტი კომპანია LIFO-ს ან საშუალო შეწონვის მეთოდს.
2. **საოპერაციო მოგების მარჟა** - საოპერაციო მოგება / სულ საოპერაციო შემოსავლებთან–**მოგების მარჟა** გვიჩვენებს თუ შემოსავლების რამდენი პროცენტი რჩება კომპანიას ბიზნესის მფლობელებზე გასანაწილებლად ან/და ბიზნესში დასატოვებლად. თუ მოგების მარჟა შეადგენს 20%-ს ეს ნიშნავს, რომ კომპანიის შემოსავლის 1 ლარზე წმინდა მოგებას ემატება 20 თეთრი.
3. **მოგების უკუგება კაპიტალთან (ROE)** - წლიური საოპერაციო მოგება / მთლიან კაპიტალთან.
4. **მოგების უკუგება აქტივებთან (ROA)** - წლიური საოპერაციო მოგება / სულ აქტივებთან.

ROE და ROA გვიჩვენებს რამდენი პროცენტი აქვს ამონაგები კომპანიას მთლიანი კაპიტალის და მთლიანი აქტივის თითოეულ ლარზე.

შეფასება ხდება გადახდისუნარიანობის, რომელიც გვიჩვენებს გვიჩვენებს გრძელვადიან პერიოდში კომპანიის შესაძლებლობას გადაიხადოს ვალდებულებები.

მნიშვნელოვანია მაჩვენებლები დავითვალოთ მოთხოვნილი სესხის აღების შემდეგ არსებული მონაცემებით.

გადახდისუნარიანობის და ვალდებულების მომსახურების კოეფიციენტები:

1. **ვალდებულება / ებიტდასთან (Debt / EBITDA)** - კოეფიციენტი გვიჩვენებს კომპანიის რამდენი წლის მოგებას შეადგენს მის მიერ აღებული სასესხო ვალდებულებები. რაც

³⁹ ინგლისისა და უელსის ნაფიც სერთიფიცირებულ ბუღალტერთა ასოციაცია- ფინანსური აღრიცხვა

უფრო მაღალია კოეფიციენტი მით უფრო რისკიანია ბიზნესი. განსაკუთრებით ყურადღება მიაქციეთ მაშინ, თუ ეს კოეფიციენტი 3.5-ზე მაღალია.

2. ვალდებულება / კაპიტალთან (Debt / Equity) - კოეფიციენტი გვიჩვენებს თუ საიდან აფინანსებს კომპანია მის ბიზნეს საქმიანობას, ვალდებულებებიდან თუ კაპიტალიდან. ამასთან, გვიჩვენებს შეუძლია თუ არა კომპანიას კაპიტალით გაისტუმროს⁴⁰ ვალდებულებები ამის საჭიროების შემთხვევაში. რაც უფრო მაღალია კოეფიციენტი, მით უფრო რისკიანია ბიზნესი. 1-ზე მეტი მაჩვენებელი ნიშნავს იმას, რომ კომპანიის ვალდებულებები კაპიტალს აჭარბებს.
3. ვალდებულება / აქტივებთან (Debt / Assets)- კოეფიციენტი გვიჩვენებს თუ საიდან აფინანსებს კომპანია მის ბიზნეს საქმიანობას, ვალდებულებებიდან თუ კაპიტალიდან. ამასთან, გვიჩვენებს შეუძლია თუ არა კომპანიას კაპიტალით გაისტუმროს ვალდებულებები ამის საჭიროების შემთხვევაში. რაც უფრო მაღალია კოეფიციენტი, მით უფრო რისკიანია ბიზნესი. 1-ზე მეტი მაჩვენებელი ნიშნავს იმას, რომ კომპანიის ვალდებულებები კაპიტალს აჭარბებს.
4. სესხის მომსახურების კოეფიციენტი (DSCR) -რაც უფრო მაღალია კოეფიციენტი მით უფრო ნაკლებია რისკი. მინიმალური სასურველი მაჩვენებელი არის 1.2, თუმცა რაც უფრო გრძელვადიანი სესხი კოეფიციენტი უნდა იყოს მინიმალურ მაჩვენებელზე მაღალი (ეს მაჩვენებელი არ ეხებათ ისეთ პროექტებს, როდესაც სესხის გადასახდელების დაფრვა ხორციელდება საბრუნავი კაპიტალიდან და არა მოგებიდან).

EBITDA - კომპანიის მოგების შეფასების ალტერნატიული მაჩვენებელია, რომელიც არ ითვალისწინებს საპროცენტო ხარჯებს, ცვეთის და ამორტიზაციის ხარჯებს და გადასახადებს.

არსებული ინფორმაციის მოძიების, დამუშავების შედეგად იწერება პროექტი, რომელიც წარედგინება კომიტეტს. აუცილებელია გვეკონდეს:

- ამომწურავი ინფორმაცია
- მყარი არგუმენტები
- თავდაჯერებულობა

⁴⁰ ინგლისისა და უელსის ნაფიც სერთიფიცირებულ ბუღალტერთა ასოციაცია- ფინანსური აღრიცხვა

- პროაქტიულობა

კომიტეტის გავლის შემდგომ რისკ მენეჯერი იღებს გადაწყვეტილებას სესხის დამტკიცება/ დაუარების შესახებ. დამტკიცების შემთხვევაში ფორმდება ხელშეკრულება.⁴¹

➤ სესხის პირობები და პროცენტები

პროცენტზე ზეგავლენას ახდენს რისკიანობა, რამდენადაც მაღალია რისკი მით მეტია პროცენტი, აქედან გამომდინარეა უგირავნო სესხების შემთხვევაში შედარებით მაღალი პროცენტი, რომელიც იწყება 16% კლებადი და მერყეობს 35%- მდე ლარში, ეფექტური საპროცენტო განაკვეთი არ უნდა სცდებოდეს 50%-ს, რეგულირდება ეროვნული ბანკის ბრძანებით. გირაოიანი სესხები მერყეობს 13%- დან ზემოთ, რაც განაპირობა რეფინანსირების განაკვეთის ზრდამ.

მონეტარული პოლიტიკის განაკვეთი (რეფინანსირების განაკვეთი) ეროვნული ბანკის ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის მთავარი ინსტრუმენტია და ის ერთგვარ ორიენტირს წარმოადგენს საბაზროგანაკვეთებისათვის.

გადაწყვეტილება პოლიტიკის საპროცენტო განაკვეთის ცვლილებაზე მიიღება მიმდინარე და მოსალოდნელ ეკონომიკურ პროცესებსა და ფინანსურ ბაზრებზე დაკვირვების შედეგად საქართველოს ეროვნული ბანკის მონეტარული პოლიტიკის კომიტეტის მიერ. მონეტარული პოლიტიკის განსაზღვრის პროცესში ინფლაციის პროგნოზირებული მაჩვენებლის გათვალისწინება ხდება, ვინაიდან გატარებული პოლიტიკის შედეგი ეკონომიკაზე დროის გარკვეული პერიოდის შემდეგ აისახება. თუ პროგნოზირებული მაჩვენებელი აღემატება ინფლაციის მიზნობრივ დონეს, ეროვნული ბანკი გაამკაცრებს მონეტარული პოლიტიკას და აწევს საპროცენტო განაკვეთს, რათა შეზღუდული იყოს მომავალში ფასების დონის მატება. შედეგად, შემცირდება ერთობლივი მოთხოვნა, რაც ზეგავლენას მოახდენს ფასების ზრდის ტემპზე. საპირისპირო შემთხვევაში, როდესაც ერთობლივი მოთხოვნა არის დაბალი და ინფლაციის პროგნოზირებული მაჩვენებელი ნაკლებია მიზნობრივზე, ეროვნული ბანკის მიერ გატარდება ექსპანსიური მონეტარული პოლიტიკა - შემცირდება საპროცენტო განაკვეთი, რაც

⁴¹ ინგლისისა და უელსის ნაფიც სერთიფიცირებულ ბუღალტერთა ასოციაცია- ფინანსური აღრიცხვა

გარკვეული პერიოდის შემდეგ გადაეცემა სესხების საპროცენტო განაკვეთს და გამოიწვევს ერთობლივი მოთხოვნის წახალისებას.⁴²

პროცენტები აგრეთვე შეიცვალა შეღავათიან აგრო კრედიტებზე 2020 წლის თებერვლიდან სახელმწიფო აფინანსებდა 8%-ს 11%- ის ნაცვლად, მაგრამ 2020 წლის პანდემიიდან გამომდინარე დაბრუნდა ისევ ძველი პირობა.

აღსანიშნავია ისიც, რომ დაკრედიტებას წახალისებს ახალი გადაწყვეტილება, რომელიც ეხება მარცვლოვანი კულტურების თანადაფინანსებას, სადაც სახელმწიფო აფინანსებს 17%- ს.

2019 წლის ბოლოს სწრაფი ტემპით გაიზარდა რეფინანსირების განაკვეთი (წარმოდგენილია ცხრილის სახით):

თარიღი	ცვლილება (პ.პ)	ახალი განაკვეთი (%)
<u>29.04.2020</u>	-0.50	8.50
<u>18.03.2020</u>	0	9.00
<u>29.01.2020</u>	0	9.00

2019		
თარიღი	ცვლილება (პ.პ)	ახალი განაკვეთი (%)
<u>11.12.2019</u>	+0.50	9.00
<u>23.10.2019</u>	+1.0	8.50
<u>25.09.2019</u>	+0.50	7.50
<u>04.09.2019</u>	+0.50	7.00

➤ სს „საქართველოს ბანკის“ 2018 წლის წლიური ანგარიში

⁴² ინგლისისა და უელსის ნაფიც სერთიფიცირებულ ბუღალტერთა ასოციაცია- ფინანსური აღრიცხვა; www.nbg.gov.ge

საოპერაციო სეგმენტების მოგება- ზარალის ანგარიშებისა და გარკვეული აქტივების და ვალდებულებების შესახებ 2018 წლის 31 დეკემბრის მდგომარეობით და ამავე თარიღით დასრულებული წლისათვის არის შემდეგი მონაცემები:⁴³

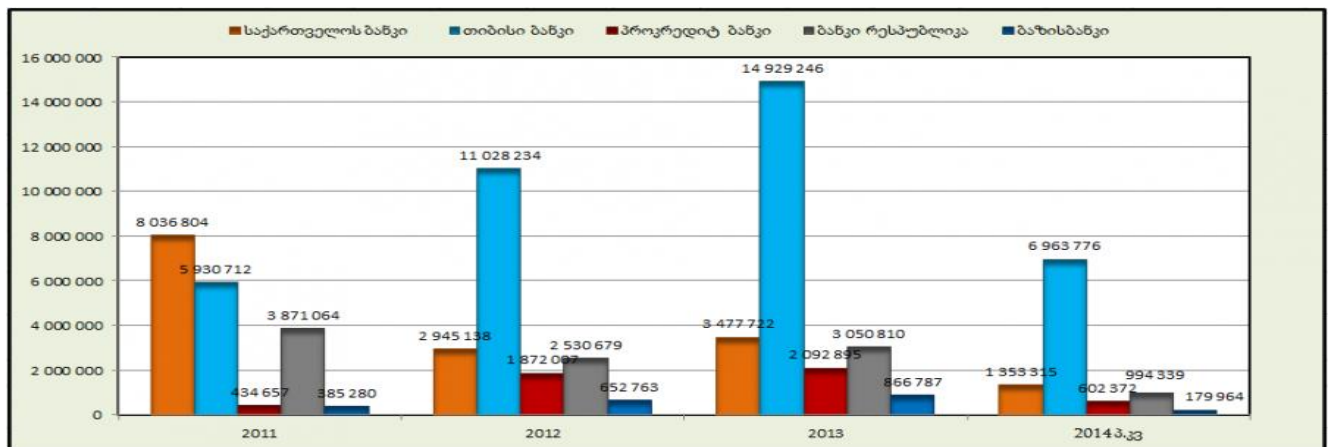
		კორპორაციული	
		საბანკო	საბანკო
		მომსახურება	მომსახურება
წმინდა	საპროცენტო		
შემოსავალი		132.378	547.524
წმინდა საკომისიო შემოსავალი (ხარჯი)		22.406	98497
წმინდა შემოსულობა (ზარალი) უძრავი ქონებიდან)		4.269	396
წმინდა შემოსულობა (ზარალი) უცხოური ვალუტიდან		49.758	55.374
სხვა შემოსავალი		109	1.142
შემოსავალი		208.92	702.933
საოპერაციო ხარჯები		-64.244	-251.811
საოპერაციო შემოსავალი (ხარჯები) რისკის ხარჯამდე		144.676	451.122
რისკის ხარჯი		-26.45	-130,742
წმინდა საოპერაციო შემოსავალი (ზარალი) არარეგულირებად მუხლებამდე		118.26	320.38
წმინდა არარეგულარული მუხლები		-14.337	-50.339
მოგება (ზარალი) მოგების გადასახადის (ხარჯამდე)სარგებლობამდე		103.889	270.041

⁴³ www.nbg.gov.ge

მოგების გადასახადის ხარჯი	-13.812	-36.735
44		
წლის მოგება (ზარალი)	90.077	233.306
აქტივები და ვალდებულებები		
სულ აქტივები	4.265.741	9.490.405
სულ ვალდებულებები	3.731.788	8.410.833
ძირითადი საშუალებები	5.739	48.16
არამატერიალური აქტივები	2.774	36.223
კაპიტალური დანახარჯები	8.513	84.383
ცვეთა	-3.522	-28.339
ამორტიზაცია	-935	-7.877

ჯარიმებიდან/საურავებიდან მიღებული შემოსავლების ანალიზისთვის, საქართველოში ხუთი ყველაზე მსხვილი კომერციული ბანკის შემოსავლებს მიმოვიხილავ: საქართველო, თიბისი, პროკრედიტი, ბანკი რესპუბლიკა და ბაზისბანკის ბოლო წლების სამი კვარტლი (ამ შემოსავლების შესახებ ლიბერთი ბანკის და ოთხი კვარტლის მონაცემები დინამიკაში ხელმისაწვდომი არ იყო). გრაფიკი 1: შემოსავლები ჯარიმებიდან/საურავებიდან კლიენტებისათვის მიცემული სესხების მიხედვით (ლარებში).

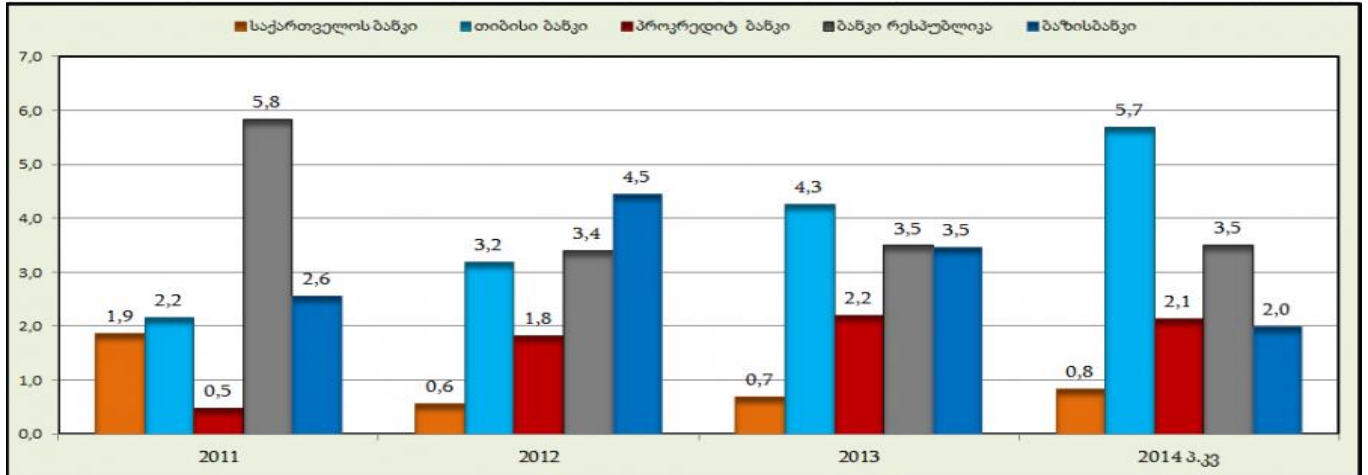
გრაფიკი N1



44 www.nbg.gov.ge

წყარო: www.nbg.gov.ge⁴⁵

ჯარიმებიდან/საურავებიდან მიღებული შემოსავლების პროცენტული წილი მთლიან შემოსავლებში. გრაფიკი N2



წყარო: www.nbg.gov.g

ბანკების საქმიანობის ანალიზისას ფიზიკური პირების დაკრედიტებისას, უკანასკნელ დროს ყველა ქვეყანაში შეინიშნება თავისებურებები. სამომხმარებლო დაკრედიტება ბოლო დროს წარმოადგენს ბანკებისათვის საკმაოდ მიმზიდველ მიმართულებას. დაკრედიტების მნიშვნელოვანი მოცულობების დროს, ნებისმიერი სისტემის ძრითად მიზანს წარმოადგენს უზრუნველყოს კრედიტების არდაბრუნების მინიმალური პროცენტის უზრუნველყოფა. მსოფლიო გამოცდილებით ეს პროცენტი უნდა შეადგენდეს 0%- დან 3%-მდე. ნულოვანი პროცენტი– მიუღწეველი სიდიდეა, რადგან არაკეთილსინდისიერი მოვალის გარდა არის ყოველდღიური რისკები- სიკვდილი, სამუშაოს დაკარგვა, უბედური შემთხვევა.

⁴⁵<http://sab.ge/ge/bankometer/53-kartuli-bankebis-sruli-umravlesobis-ertaderti-mizani-mosaxleobis-gagatakeba-tradiciebis>

⁴⁶<http://sab.ge/ge/bankometer/53-kartuli-bankebis-sruli-umravlesobis-ertaderti-mizani-mosaxleobis-gagatakeba-tradiciebis>

კომერციული ბანკების მიერ გაცემული სესხების მოცულობა (ბანკთაშორისი სესხების გარდა), 2019 წლის აპრილში, წინა თვესთან შედარებით 104.28 მლნ ლარით (0.39%-ით) შემცირდა (გაცვლითი კურსის ეფექტის გარეშე, 0.47%-ით შემცირდა) და მიმდინარე წლის პირველი მაისისათვის 26.68 მლრდ ლარი შეადგინა. ამავე პერიოდში ეროვნული ვალუტით გაცემული სესხების მოცულობა 120.72 მლნ ლარით (1.04%-ით) გაიზარდა, ხოლო უცხოური ვალუტით გაცემული სესხების მოცულობა 225.00 მლნ ლარით (1.48%-ით) შემცირდა (გაცვლითი კურსის ეფექტის გარეშე, შემცირდა 1.63%-ით).

რეზიდენტი იურიდიული პირებისათვის 2019 წლის აპრილის ბოლოს კომერციულ ბანკებს ეროვნული ვალუტით გაცემული ჰქონდათ 3.48 მლრდ ლარის (წინა თვესთან შედარებით 0.66%-ით ნაკლები), ხოლო უცხოური ვალუტით 8.29 მლრდ ლარის (წინა თვესთან შედარებით 2.12%-ით ნაკლები) მოცულობის სესხი (გაცვლითი კურსის ეფექტის გარეშე, 2.26%-ით ნაკლები).

2019 წლის აპრილის განმავლობაში 0.72%-ით, ანუ 101.50 მლნ ლარით გაიზარდა რეზიდენტი შინამეურნეობების სექტორის დაკრედიტების მოცულობა და მიმდინარე წლის პირველი მაისისათვის 14.22 მლრდ ლარი შეადგინა.

მიმდინარე წლის პირველი მაისისათვის მთლიანი სესხების ლარიზაციის კოეფიციენტმა 43.92 პროცენტი შეადგინა. 2019 წლის პირველი აპრილის მდგომარეობასთან შედარებით, მთლიანი სესხების ლარიზაცია გაიზარდა 0.62 პროცენტული პუნქტით (გაცვლითი კურსის ეფექტის გამორიცხვით, გაიზარდა 0.66 პროცენტული პუნქტით).

კომერციული ბანკების მიერ გაცემული სესხების მოცულობა (ბანკთაშორისი სესხების გარდა), 2020 წლის აპრილში, წინა თვესთან შედარებით 787.06 მლნ ლარით (2.25%-ით) შემცირდა (გაცვლითი კურსის ეფექტის გარეშე, 0.32%-ით შემცირდა და მიმდინარე წლის პირველი მაისისათვის 34.21 მლრდ ლარი შეადგინა. ამავე პერიოდში ეროვნული ვალუტით გაცემული სესხების მოცულობა 87.35 მლნ ლარით (0.61%-ით) , ხოლო უცხოური ვალუტით გაცემული სესხების მოცულობა 699.71 მლნ ლარით (3.40%-ით) შემცირდა (გაცვლითი კურსის ეფექტის გარეშე, შემცირდა 0.13%-ით).

რეზიდენტი იურიდიული პირებისათვის 2020 წლის აპრილის ბოლოს კომერციულ ბანკებს ეროვნული ვალუტით გაცემული ჰქონდათ 4.50 მლრდ ლარის (წინა თვესთან შედარებით 0.78%-ით ნაკლები), ხოლო უცხოური ვალუტით 12.12 მლრდ ლარის (წინა თვესთან შედარებით 3.12%-ით

ნაკლები) მოცულობის სესხი (გაცვლითი კურსის ეფექტის გარეშე, 0.17%-ით მეტი). 2020 წლის აპრილის განმავლობაში 1.84%-ით, ანუ 312.02 მლნ ლარით შემცირდა რეზიდენტი შინამეურნეობების სექტორის დაკრედიტების მოცულობა და მიმდინარე წლის პირველი მაისისათვის 16.67 მლრდ ლარი შეადგინა.

მიმდინარე წლის პირველი მაისისათვის მთლიანი სესხების ლარიზაციის კოეფიციენტი 41.91 პროცენტი შეადგინა. 2020 წლის პირველი აპრილის მდგომარეობასთან შედარებით, მთლიანი სესხების ლარიზაცია გაიზარდა 0.69 პროცენტული პუნქტით (გაცვლითი კურსის ეფექტის გამორიცხვით, შემცირდა 0.12 პროცენტული პუნქტით).

საანგარიშო პერიოდში ექვსი ყველაზე მომგებიანი ბანკის წმინდა მოგებამ ჯამში 345 551 293 ლარი შეადგინა. მთლიანად საბანკო სექტორის მოგება კი 365 363 949 ლარი იყო ანგარიშგებების მიხედვით, 2019 წლის 2 კვარტალში ყველაზე მეტი მოგება „თიბისი ბანკმა“ მიიღო, რომლის წმინდა მოგებამაც საანგარიშო პერიოდში - 153,053,028 ლარი; დარეზერვებამდე წმინდა მოგებამ - 266,119,830 ლარი; მის მიერ გადახდილმა მოგების გადასახადმა კი - 13,988,534 ლარი შეადგინა.

მას მოსდევს „საქართველოს ბანკი“, რომელსაც მე-2 კვარტლის მონაცემებით, 148,352,606 ლარის ოდენობის წმინდა მოგება ჰქონდა. დარეზერვებამდე წმინდა მოგებამ 272,011,448 ლარი შეადგინა. ხოლო მოგების გადასახადის სახით, როგორც ანგარიშგებიდან ირკვევა, ბანკმა - 17,000,000 ლარი გადაიხადა.

Top-6 ბანკი მოგების ყველაზე მაღალი მაჩვენებლით:

„თიბისი ბანკი“	-	153,053,028	ლარი
„საქართველოს ბანკი“	-	148,352,606	ლარი
„ტერა ბანკი“	-	12,882,956	ლარი
„ქართუ ბანკი“	-	11,917,268	ლარი
„კრედიო ბანკი“	-	10,149,532	ლარი
„პროკრედიტ ბანკი“	-	9,195,903	ლარი

2019 წლის 30 ნოემბრის მონაცემებით, პირველ ადგილს იკავებდა სს „საქართველოს ბანკი“. რამ განაპირობა მოწინავე ადგილის დათმობა? სს „თი ბი სი“ ბანკმა დაიწყო აქცია, რომელიც ეხებოდა

⁴⁶ <https://forbes.ge/news/6276/samomxmareblo-dakrediteba>

⁴⁷მხოლოდ სს „ საქართველოს ბანკის კლიენტებს“, კერძოდ ქონების გამონთავისუფლება, პროცენტის დაწევა, რამაც განაპირობა სს „ საქართველოს ბანკის“ დიდი სესხების რეფინანსირება სს „ თი ბი სი ბანკიდან“.

➤ **2019 წლის რეგულაციები**

დაკრედიტებაზე მნიშვნელოვანი გავლენა იქონია 2019 წლიდან მიღებულმა რეგულაციებმა:

1. სესხის მომსახურების მაქსიმალური კოეფიციენტები დაგრძელებადიანებულ და საკონტრაქტო ვადიანობაზე

	არაჰეჯირებული	ჰეჯირებული
ყოველთვიური	მსესხებლებისთვის	მსესხებლებისათვის
წმინდა	მაქსიმალურ/საკონტრაქტო	მაქსიმალურ/საკონტრაქტო
ლარი	შემოსავალი, ვადიანობაზე	შემოსავალი, ვადიანობაზე
<1,000	20% / 25%	25% / 35%
>=1,000-2,000<	20% / 25%	35% / 45%
>=2,000-4,000<	25% / 30%	45% / 55%
>=4,000	30% / 35%	50% / 60%

შენიშვნა 1: სესხის მომსახურების კოეფიციენტი მაქსიმალურ ვადიანობაზე დაითვლება როგორც ანუიტეტური გადახდები ამ დებულების პირველი მუხლის მე-6 პუნქტით განსაზღვრულ მაქსიმალურ ვადებზე.

შენიშვნა 2: ჰეჯირებული მსესხებლებისთვის განსაზღვრული კოეფიციენტები გავრცელდება ასევე მსესხებლებზე, რომლებსაც შემოსავლები აქვთ უცხოური ვალუტით, ხოლო სესხს იღებენ ლარით.

შენიშვნა 3: მულტისავალუტო სესხის შემთხვევაში, სესხის მომსახურების მაქსიმალურ დასაშვებ კოეფიციენტად გაითვალისწინება საშუალო შეწონილი კოეფიციენტები;

⁴⁷<https://forbes.ge/news/6276/samomxmareblo-dakrediteba>
<https://commerciant.ge/ge/post/6-yvelaze-momgebiani-banki-saqartveloshi-vin-liderobs-reitingshi>

2. სესხის უზრუნველყოფის კოეფიციენტის (LTV) -მაქსიმალური მაჩვენებელი ლარით გაცემული სესხებისთვის 85%; უცხოური ვალუტით გაცემული სესხებისთვის 70%;⁴⁸
3. 200 000 ლარამდე სესხები გაიცემა მხოლოდ ლარში- რამაც ასევე სხვა ვალუტაში გაცემული სესხების რაოდენობა შეამცირა, რეალრად სხვა ვალუტაში განსაკუთრებით ევროში საპროცენტო განაკვეთი იწყება 3,5%- დან.
4. ბიზნესში ჩართულმა ყველა ადამიანმა უნდა წარმოადგინოს საოჯახო მეურნეობის განაცხადი;
5. უძრავი ქონების წარმომდგენმა, ქონების მიწოდების განაცხადი.

სესხის აღების მომენტში სესხის გამცემ ორგანიზაციებს დაევალებათ მსესხებლის გადახდისუნარიანობის შეფასება, რათა თავიდან იქნეს აცილებული ფიზიკურ პირზე მეტი სესხის ან ვალდებულებების დაკისრება, რომლის მომსახურებასაც შეძლებდა მსესხებელი. რეგულაცია შეეხო მხოლოდ ფიზიკურ პირებს და არა სამეწარმეო საქმიანობას, მაგალითად ლომბარდულ სესხებს, სადაც პირის ვალდებულებები მხოლოდ გირაოს საგნის ღირებულებით იფარგლება.

ახალმა რეგულაციებმა, რომელიც მიღებულია 2019 წლის 1 იანვრიდან დაადგინეს სესხის ცალკეული სახეობების მაქსიმალურად დასაშვები ვალდებულებები, კერძოდ იპოთეკურ სესხზე დადგინდა 15 წლიანი მაქსიმალური ვადა, უძრავი ქონებით უზრუნველყოფილ სამომხმარებლო სესხებზე 10 წელი, ხოლო ტრანსპორტით უზრუნველყოფილ და სხვა ტიპის სამომხმარებლო სესხებზე 6 და 4 წელიწადი შესაბამისად. როგორც ვიცით მოქალაქეზე გასაცემი სესხის მოცულობა დამოკიდებულია შემოსავალზე, საპროცენტო განაკვეთზე, უზრუნველყოფის ღირებულებაზე და სხვა ფაქტორებზე, თუმცა შეგვიძლია შევხედოთ 2019 წ მარტის მონაცემებით ლარში გაცემულ სესხებზე სისტემაში რა საშუალო საპროცენტო განაკვეთები ფიქსირდება, საშუალოდ მერეობს ლარში 13%- დან 35 %- მდე (ეს მონაცემი დაფიქსირდა იმის მერე რაც გაიზარდა რეფინანსირების განაკვეთი 2019 წლის ბოლოს და 2020 წელს დაფიქსირდა პანდემია).

რახან მოხდა ცალკეული პროდუქტების მაქსიმალური ვადიანობი განსაზღვრა, გარკვეულწილად იყო მოლოდინი მაქსიმალურთან მიახლოებული ვადიანობებით სესხების გაცემებს მთლიანად სისტემის მიერ. ეს უპირველესად მსესხებლის შემოსავლებთან მიმართებაში ბანკის მიერ მაქსიმალურად დასაშვები გადასახდელის ოდენობის დაწესებით გახდა განპირობებული. კერძოდ კანონმდებელმა დაადგინა შემოსავლის ზღვრები და მათი

⁴⁸ www.nbg.gov.ge

შესაბამისი %-ული თანაფარდობა ყოველთვიური შესაძლო გადასახდელების დასაანგარიშებლად. საკანონმდებლო დონეზე დადგინდა PTI (გადასახდელის შეფარდება შემოსავლებთან)⁴⁹ გაანგარიშების ვალდებულება საკონტრაქტო და მაქსიმალურ ვადიანობაზე. კერძოდ თუ მოქალაქეს იპოთეკური სესხის ვადა დაუმტკიცდა 15 წელზე ნაკლები, მაგალითად 11 წელიწადი, ბანკს ევალება კოეფიციენტის დათვლა, როგორც საკონტრაქტო, ასევე მაქსიმალურად დასაშვებ ვადიანობაზე და ორივე მათგანმა უნდა დააკმაყოფილოს ეროვნული ბანკის მიერ დადგენილი პარატემტები, რომელიც ყველასთვის ცნობილია.

სიახლე, რომელიც რეგულაციებმა დააწესა ეს მსესხებლის გადახდისუნარიანობის შეფასების გარეშე სესხების გაცემის ერთმნიშვნელოვანი აკრძალვაა. ნიშანდობლივია, რომ რეფორმა სესხის გაცემისას შემოსავლის დადასტურების სავალდებულო მოთხოვნაზე გადასვლა მხოლოდ საბანკო დაწესებულებებისათვის არ მომხდარა და არასაბანკო საკრედიტო დაწესებულებებზეც გავრცელდა. მან თავის მხრივ შეამცირა საბანკო დაკრედიტების შემცირების და ლომბარდული თუ კერძო გამსესხებლების პორტფელის შესაძლო უკონტროლო ზრდის შესაძლებლობა. აღნიშნული რეგულაცია ფიზიკური პირის სამეწარმეო საქმიანობის დაკრედიტებას უშუალოდ არ შეეხება, რეგულაციამ დააწესა ანალოგიური შეზღუდვები იმ ფიზიკურ პირებზე ვინც პირად საკუთრებაში არსებულ ქონებას მიაწვდის ბიზნესსესხის ასაღებად ან თავად უდგება რომლიმე ბიზნესს, ისე რომ უშუალოდ არ მონაწილეობდეს მასში. ასევე ნიშანდობლივია რომ აღნიშნული თავდებობებით გამოთვლილი PTI კოეფიციენტი იმოქმედებს ასევე მის მიერ მოთხოვნილ შემდგომ სესხებზეც. აღნიშნული მოთხოვნა არ გავრცელდება 2019 წლამდე გაცემულ სესხებზე.

თავდაპირველად იქმნებოდა რისკი რომ თვითდასაქმებული მოქალაქეები, რომლებიც ნაღდი ანგარიშსწორებით იღებენ შემოსავალს, ვერ შეძლებენ შემოსავლების დაუდასტურებლობის გამო სესხებით სარგებლობას, თუმცა ეროვნულმა ბანკმა აღნიშნულის დარეგულირება კომერციულ ბანკებს მიანდო და შიდა პროცედურებში დაავალა გაეწერა თუ როგორ ანგარიშობდა არაფორმალური ეკონომიკის შემოსავლებს, საშუალო შემოსავლებს, საშუალო მოგებას და ა.შ. შემოსავლის ბანკში ჩარიცხვის აუცილებლობა სავალდებულო არ გახდა, თუმცა ფორმალური სექტორიდან შემოსავლის ან ბანკში ჩარიცხვის შემთხვევაში საბანკო დაწესებულებებისათვის გამარტივდა შემოსავლების შეფასება და სესხების უკეთესი პირობით გაცემა.

რეგულაციის უკანასკნელ ძალაში შესულ ვერსიაში ასევე მისაღები გახდა უცხოეთიდან ფულადი გზავნილების გათვალისწინება ფორმალურ შემოსავლებში. მანამდე თუ ბანკების

⁴⁹ <https://forbes.ge/news/6276/samomxmareblo-dakrediteba>

პოლიტიკაზე იყო დამოკიდებული მათი გათვლებში მიღება– არ მიღება, ახალმა რეგულაციებმა ის შემოსვლის წყაროდ დაადგინა. მაგრამ აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ გზავნილთან დაკავშირებით ⁵⁰მოქმედებს სტანდარტული PTI კოეფიციენტები ასევე დადგინდა წესი, რომ ე.წ ლომბარდული სესხის შემთხვევაში სესხის გამცემის მოთხოვნა შემოიფარგლება მხოლოდ უზრუნველყოფაში წარმოდგენილი მოძრავი ქონებით და ვეღარ მოხდება კლიენტის სხვა ქონებაზე გადახდევინების მიქცევა/ დასაკუთრება.

ეროვნული ბანკის მიერ დადგენილი ლიმიტები ეხება მსესხებლის ჯამურ საკრედიტო ვალდებულებებს. ჯამური ვალდებულება შეიძლება მოიცავდეს, როგორც ერთ, ასევე პარალელურად გაცემულ რამდენიმე სესხს. ასეთი სესხების მომსახურების კოეფიციენტი დაიანგარიშება ჯამური ლიმიტის მოცულობის ანუიტეტური წესით მაქსიმალურ პერიოდზე გადათვლით, რა მიზნობრიობითაც არის სესხი გაცემული. მაგალითად არაუზრუნველყოფილი სამომხმარებლო სესხი გადაითვლება 4 წელზე, იპოთეკური სესხის გადასახდელი 15 წელზე, ტრანსპორტით უზრუნველყოფილი სესხები 6 წელზე და ყველა ამ გადასახდელების ჯამური შეფარდება მსესხებლის წმინდა შემოსავლებთან არ უნდა გასცდეს გარკვეულ პარამეტრებს. ამასთან გადასახდელებში მხოლოდ სავალდებულო სადაზღვეო გადასახდელების გათვალისწინება გახდა აუცილებელი, ნებაყოფლობითი დაზღვევის გადასახდელების ოდენობების ჩართვა ლიმიტის გაანგარიშებაში ბანკის პრეროგატივად დარჩა.

ქართულ საბანკო სექტორში განვითარების შესაფასებლად ერთ– ერთი ყველაზე კარგი ინდიკატორია საბანკო აქტივების ცლილების ტენდენცია. საბანკო აქტივებზე ინფორმაცია 2004 წლიდან მოვიპოვეთ. ამ მხრივ ბოლო 12 წელიწადში ძალიან დიდი პროგრესია მიღწეული, რაც გარკვეულწილად იმანაც განაპირობა, რომ 2004 წელს ბანკების ჯამური 1,7 მილიარდი ლარი იყო. 2016 წლის ივლისის მონაცემებით 26.7 მილიარდი ლარია, ანუ გაზრდილია 15.7- ჯერ. აქტივების ზრდასთან ერთად გაიზარდა ბანკების სააქციო კაპიტალიც. 2004 წელს 400 მილიონ ლარამდე იყო, 2016 წლის ივლისში კი 3.8 მილიარდი ლარი შეადგინა.

საბანკო აქტივების, დეპოზიტებისა და სესხების ზრდასთან ერთად იკლებდა სესხის სარგებლის განაკვეთი. 1996 წელს კომერციული ბანკების სესხებზე საშუალო წლიური საპროცენტო განაკვეთი 61% იყო, 2016 წლის ივნისში კი – 13.1%. საპროცენტო განაკვეთი განსაკუთრებით სწრაფად 2006 წლამდე იკლებდა. 2007 წელს შეაფერხა მაღალმა ინფლაციამ, ხოლო 2008-2009 წლებში – მსოფლიო ფინანსურმა კრიზისმა. 2012 წლიდან განაკვეთები ისევ კლების ტენდენციას დაუბრუნდა, რაც 2015

⁵⁰ www.nbg.gov.ge

წლიდან ლარის საგრძნობი გაუფასურებით წარმოქმნილმა ფინანსური არასტაბილურობის რისკმა შეაჩერა.⁵¹

მძიმე მდგომარეობა იყო რეგულაციების შემოღებამდე ფიზიკური პირების არაჯანსაღი დაკრედიტების კუთხით. ტექნოლოგიების სწრაფმა განვითარებამ და სხვადასხვა კომპანიებისა და ფინანსური ინსტიტუტების სრულიად უპასუხისმგებლო ე.წ. "მტაცებლურმა", აგრესიულმა დაკრედიტებამ მოსახლეობის დიდი ნაწილი ძალიან რთულ მდგომარეობაში ჩააყენა. 700 ათასამდე მოქალაქე უკვე გადახდისუუნარო აღმოჩნდა.

2019 წლის პირველი კვარტლის ტენდენცია პროგნოზის შესაბამისია. წინასწარი არასრული ინფორმაციით პირველ კვარტალში მთლიანი საკრედიტო პორტფელის ზრდამ კურსის ეფექტის გამორიცხვით წლიურად დაახლოებით 15% შეადგინა, რაც საკმაოდ კარგი მაჩვენებელია. ამასთანავე, იანვარ-თებერვალში მნიშვნელოვნად გაზრდილია ბიზნეს სესხების წილი მიუხედავად იმისა, რომ ამ პერიოდში სისტემის ერთ-ერთი მსხვილი სესხის (დაახლოებით 300 მილიონი ლარი, რომელიც მთლიანი საკრედიტო პორტფელის 1%-ზე მეტია) დაფარვა მოხდა. რაც შეეხება, ფიზიკური პირების დაკრედიტებას, სამომხმარებლო სესხების წლიური ზრდა შემცირდა, თუმცა 5%-ის ფარგლებში რჩება, ხოლო იპოთეკური სესხების წლიური ზრდა ამ ეტაპზე კვლავ 30%-ს აჭარბებს. აღნიშნულ ზრდაში იზრდება ლარით გაცემული იპოთეკური სესხების წილი.

2017 წლამდე მაქსიმალური წლიური ეფექტური საპროცენტო განაკვეთი ხშირ შემთხვევაში 3,000%-მდეც ადიოდა და ეროვნულ ბანკში დაფიქსირებულია 4000 საპროცენტო განაკვეთიც. საპროცენტო განაკვეთის 100%-მდე და შემდეგ კი 50%-მდე შეზღუდვამ მეტწილად შეწყვიტა ე.წ. "მტაცებლური სესხები".

სესხის მომსახურების მაქსიმალური კოეფიციენტი საქართველოს შემთხვევაში შემოსავლის მიხედვით 30%-დან 60%-მდე მერყეობს. ეს უკანასკნელი კი ერთ-ერთ ყველაზე რბილ მაჩვენებელს წარმოადგენს. ჩვენზე უფრო განვითარებულ და მდიდარ ქვეყნებში კი ეს კოეფიციენტი გაცილებით უფრო დაბალია. მაგალითად, ის ჩეხეთში 45%-ს, ხოლო ესტონეთსა და ლიეტუვაში 50%-ს შეადგენს. აღსანიშნავია, რომ საერთაშორისო კვლევების მიხედვით, სესხის მომსახურების 40%-ზე მაღალი კოეფიციენტი მნიშვნელოვნად ზრდის მსესხებლის მოწყვლადობას. ასევე, საერთაშორისო კვლევა აჩვენებს, რომ გადახდისუუნარიანობის შესწავლის გარეშე დაკრედიტების

⁵¹ <https://forbes.ge/news/1674/rogor-viTardeba-qarTuli-sabanko-sistema>

ბიზნესმოდელი მსესხებელთა დიდი ნაწილის ფინანსურ მდგომარეობას მნიშვნელოვნად აუარესებს და ფინანსური სტაბილურობის რისკებს ზრდის.⁵²

2019 წლის 1 იანვრიდან ძალაში შესული პასუხისმგებლიანი დაკრედიტების წესების მიზანია უზრუნველყოს მსესხებელსა და გამსესხებელს შორის ჯანსაღი, ორმხრივ სარგებელზე დაფუძნებული საკრედიტო ურთიერთობები და სისტემური რისკების შემცირება. დებულების ძირითადი პრინციპი მდგომარეობს იმაში, რომ სესხი უნდა გაიცეს მასზე, ვისაც მისი ადეკვატურად მომსახურების უნარი გააჩნია და სესხმა არ უნდა შეუქმნას მსესხებელს განსაკუთრებული ფინანსური სირთულეები.

მონეტარული პოლიტიკა მნიშვნელოვნად გამკაცრდა, რაც პირდაპირ აისახება ლარში გასაცემი (ზოგ შემთხვევაში გაცემული) სესხების საპროცენტო განაკვეთებზე. რადგან დღეს ბანკებს საკრედიტო რესურსი (განსაკუთრებით, გრძელვადიანი რესურსი) უცხოურ ვალუტაში აქვთ და ამასთან უცხოური ვალუტა უფრო მყარია, ლარში გაცემულ სესხებზე საპროცენტო განაკვეთი თითქმის 2-ჯერ მეტია, ვიდრე უცხოურ ვალუტაში გაცემულ სესხებზე. ამასთან, ბანკებს ურჩევნიათ, თუ დიდი მოცულობით სესხი ხუთი და მეტი წლის ვადით არის გასაცემი, ის უცხოურ ვალუტაში (ძირითადად დოლარში) გასცენ.

ბოლო 6 წლის განმავლობაში ფიზიკური პირების დაკრედიტება მშპ-სთან მიმართებაში 15%-დან 40%-მდე გაიზარდა. ამასთან, დაკრედიტების ზრდის ტემპიც, ეკონომიკის ზრდის ტემპებთან შედარებით, ასევე საკმაოდ მაღალი იყო. კერძოდ, საკრედიტო ზრდა ბოლო 3-5 წლის მანძილზე, წლიურად 20%-ზე მაღალი იყო. თუ დავალიანება უფრო სწრაფად იზრდება, ვიდრე მისი მომსახურების შესაძლებლობა, ეს რამდენიმე წელიწადში აუცილებლად გამოიწვევდა მძიმე პრობლემებს, როგორც მსესხებლებისათვის, ასევე საფინანსო სექტორისათვის და მთლიანად ეკონომიკისათვის.

რაც შეეხება ეკონომიკურ ზრდაზე გავლენას, მნიშვნელოვანია, რომ ზემოაღნიშნულ საკრედიტო ზრდაში 2/3 სწორედ ფიზიკური პირების დაკრედიტებაზე მოდიოდა, ხოლო ბიზნესებზე მხოლოდ - 1/3. ფიზიკური პირების დაკრედიტებაში მაღალია სამომხმარებლო სესხების წილი, რომელიც

⁵² <https://www.nbg.gov.ge/index.php?m=726>

ხშირ შემთხვევაში მაღალპროცენტიანი და მოკლევადიანი და მისი სარგებელი ეკონომიკისთვის მცირეა.⁵³

დასკვნა

ბანკების რაოდენობის კლების მიუხედავად საქართველოს საბანკო სექტორი იზრდება და მეტ როლს თამაშობს ქვეყნის ეკონომიკაში.

დღევანდელი საბანკო სისტემა ჩამოყალიბდა, როგორც ყველაზე შემოსავლიანი, ტექნოლოგიურად ყველაზე განვითარებული- ყველაზე მძლავრ ბიზნეს სექტორად, რომელიცაა საფინანსო ბაზრის ხერხემალი და მთავარი მონაწილე.

ასი ათასობით ადამიანს მის შემოსავალთან შედარებით არაადეკვატურად მაღალი სესხები გააჩნიათ. მსესხებლებმა უძრავი ქონება დაკარგეს ან დაკარგვის რისკის ქვეშ არიან გაუთვითცნობიერებლად მიღებული გადაწყვეტილებების გამო. სესხის მომსახურების კუთხით სიძნელების ძირითადი მიზეზი სწორედ უპასუხისმგებლო დაკრედიტების პრაქტიკა იყო.

პრობლემები შეექმნათ იმ ტიპის ბიზნესებს, რომელთა ბიზნეს მოდელი აგებული იყო სწრაფ სასესხო პროდუქტებზე, რომელიც გადახდისუნარიანობის ყოველგვარი ანალიზის გარეშე გაიცემოდა. თუმცა, ამავდროულად, უნდა შევხედოთ დიდ სურათს, თუ რა შედეგი დაგვიდგებოდა ამ ტიპის დაკრედიტების გაგრძელების შემთხვევაში. სხვა ქვეყნების გამოცდილებით, დარწმუნებით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ რამდენიმე წელიწადში უმძიმესი შედეგი დადგებოდა მოსახლეობის დიდი ნაწილისა და მთლიანად ქვეყნის ეკონომიკისათვის. უმუშევრობამნიშვნელოვნად გაიზრდებოდა.

პასუხისმგებლიანი დაკრედიტების პრინციპების დამკვიდრებით ხელი შეეწყობა სესხების გადამისამართებას უფრო პროდუქტიულ სექტორებში, როგორებიცაა მცირე და საშუალო მეწარმეობა (SME) და სხვა ბიზნეს სესხები. ბიზნეს დაკრედიტების ხარჯზე სესხების ზრდას ეკონომიკის ზრდასა და დასაქმებაზე გაცილებით მაღალი ეფექტი ექნება, ვიდრე სამომხმარებლო სესხების შემთხვევაში.

⁵³ <https://www.nbg.gov.ge/index.php?m=726>

განხორციელებული ცვლილებების მთავარი კომპონენტი სწორედ პასუხისმგებლიანი დაკრედიტებაა, რაც გულისხმობს სესხის გაცემას მხოლოდ მსესხებლის გადახდისუნარიანობის შესწავლის შემდეგ. ეს პრინციპი ყველა განვითარებულ ქვეყანაში მოქმედებს. ამ მიდგომის გამკაცრების საჭიროება განსაკუთრებით გამოიკვეთა 2008 წლის გლობალური კრიზისის შემდგომ, როდესაც ის ფიზიკურ პირები, რომლებსაც ჭარბი სესხები ჰქონდათ (საუბარი, ძირითადად იპოთეკურ სესხებზე), განსაკუთრებით რთულ მდგომარეობაში აღმოჩნდნენ.

სახეზეა იპოთეკური სესხების პორტფელის ხარისხის გაუმჯობესება, რაც კარგად ჩანს სესხის მომსახურების შემცირებულ კოეფიციენტებში. საგულისხმოა, რომ ახალ გაცემულ იპოთეკურ სესხებში მკვეთრად გაზრდილია ლარის წილი, რაც მოსახლეობის მეტ დაცულობას უზრუნველყოფს. ასევე, აღარ გაიცემა შემოსავალთან არაპროპორციულად მაღალი ტვირთის მქონე ახალი სესხები, რომლებიც მოსახლეობისთვის ფინანსური პრობლემების მთავარი წყარო იყო. ყოველივე ამის შედეგად, მოსახლეობის დაკრედიტების ზრდის ტემპი ეტაპობრივად მდგრად დონეს მიაღწევს. ხაზი მინდა გავუსვა იმასაც, რომ 2019 წლიდან მნიშვნელოვნად გაზრდილია ბიზნესის დაკრედიტების წილი, განსაკუთრებით აქტიურია საშუალო და მცირე ბიზნეს სეგმენტი. გარდა ამისა, მთლიანად მაკრო სურათს თუ შევხედავთ, გაუმჯობესებულია მიმდინარე ანგარიშის დეფიციტი, რაშიც ამ რეგულაციების წვლილიცაა. ეს იმ პოზიტიური შედეგების არასრული ჩამონათვალია, რაც უკვე ამ პერიოდში შეგვიძლია დავინახოთ. ამასთან, კიდევ ერთხელ უნდა აღვნიშნოთ, რომ თებერვლის მონაცემებით მთლიანი სესხების წლიური ზრდის ტემპი 15%-ის ფარგლებშია, ხოლო მარტის მონაცემებით დაახლოებით 14%-ის ფარგლებშია. რაც საკმაოდ კარგი მაჩვენებელია.

ბიზნესის დაკრედიტებისას გასათვალისწინებელია რიგი გარემოებები, კერძოდ დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ფინანსურ ანალიზს, რას ვაკეთებთ, როდესაც შემოდის განაცხადი?

1. გასაუბრება მსესხებელთან
2. განაცხადის მიღება
3. ანალიზი/ ვიზიტი
4. დამუშავება
5. პროექტის წარდგენა

კონკურენციიდან და ბანკის ფილიალების რაოდენობიდან გამომდინარე, არ არის ფუფუნება იმის, რომ მსესხებელი თავად მოვიდეს დიდი ნაკადით ფილიალში, განსაკუთრებით, როცა საქმე გვაქვს ბიზნეს დაკრედიტებასთან. ხშირია შემთხვევა გადმობირების, რა დროსაც დიდი მნიშვნელობა ენიჭება პოტენციურ კლიენტთან გასაუბრებას, რომელიც შეიძლება განხორციელდეს: ტელეფონით, კლიენტთან ადგილზე ვიზიტის დროს, ფილიალში. მას შემდეგ რაც ბიზნეს ბანკირი მოიპოვებს საჭირო ინფორმაციას ბიზნეს საქმიანობის შესახებ ხდება პირველადი გადაწყვეტილების მიღება დააფინანსდება თუ არა კონკრეტული ბიზნეს საქმიანობა. მიწოდებული ინფორმაციის გადამოწმება ხდება ასევე ქროსჩეკინგით.

1. პირველადი ინფორმაცია რაც შეიძლება, რომ მოვიპოვოთ ესაა:

- საქმიანობის სფეროები (შესაძლოა პოტენციურ მსესხებელი მისდევდეს ბიზნეს საქმიანობას, ასევე ჰქონდეს დამატებით აგრო მეურნეობა), მსესხებელი არის იურიდიულ თუ ფიზიკური პირი.
- გამოცდილება (აუცილებელია მსესხებელს ჰქონდეს საქმიანობის მინიმუმ სამ თვიანი გამოცდილება);
- ასაკი (20-70 წელი);
- საცხოვრებელი და საქმიანობის მისამართის გაგება (რისკების თავიდან აცილების მიზნით, შევძლებთ თუ არა სესხის დაფარვას მისი გაპრობლემების შემთხვევაში, ასევე ზოგიერთ კომერციულ ბანკში აკრძალვება დევნილთა სამინისტროს მიერ დევნილთა საცხოვრებელი სახლების უზრუნველყოფად გამოყენების).
- მიზნობრიობის განსაზღვრა (ისარგებლებს მცირე, მიკრო, შეღავათიანი აგრო, სტანდარტული აგრო თუ სხვა პროდუქტებით, ამის მიხედვით დგინდება სესხის ვადები და მისი დაფარვის სიხშირე).

2. შემდეგი ეტაპი არის ანალიზი/ ვიზიტი:

- მაქსიმალური ინფორმაციის მოძიება და ბიზნეს საქმიანობის არსებობის დადგენა.

3. უზრუნველყოფის განსაზღვრა:

- უძრავი ქონება - უძრავ ქონებად შეიძლება წარმოდგენილ იქნას საცხოვრებელი სახლი ან/ და ბინა, მიწის ნაკვეთი, რომელსაც აფასებენ სს „ საქართველოს ბანკის“ მიერ დაქირავებული კერძო კომპანიის შემფასებლები. სესხით სარგებლობის შემთხვევაში

უძრავი ქონება უნდა იყოს მსესხებლის სახელზე ან/ და ქონების წარმომდგენი უნდა იყოს თანამსესხებელი (ამ შემთხვევაში თანამსესხებელია მხოლოდ ოჯახისწევრი); თუ ქონება ეკუთვნის მესამე პირს, 2019 წლის ეროვნული ბანკის რეგულაციებიდან გამომდინარე, ქონების მესაკუთრეს უნდა გააჩნდეს კიდევ სხვა ქონება და განაცხადოს წერილობითი თანხმობა, რომ მზადაა თავის ქონება წარმოადგინოს უზრუნველყოფად. ანალოგიური პირობაა მიწის ნაკვეთის შემთხვევაშიც, მაგრამ თუ სესხი გაიცემა როგორც შეღავათიანი აგრო და აღნიშნულ მიწაზე უნდა განთავსდეს შენობა- ნაგებობა, რომელსაც გამოიყენებს საქმიანობაში, არცერთ შემთხვევაში არ შეიძლება ეუთვნოდეს მესამე პირს, მიწა უნდა ფიქსირდებოდეს მსესხებლის სახელზე, ან იყოს თანამესაკუთრე ან/ და წარმოადგინოს იჯარის ხელშეკრულება, ვითვალისწინებთ უზრავი ქონების საბაზრო ღირებულების 70%-ს. თუ სესხი გადის

როგორც ბიზნესი, შესაძლოა Itv კოეფისიენტის დარღვევა.

- მოძრავი ქონება- მოძრავი ქონებაც ასევე ფასდება სს „ საქართველოს ბანკის“ მიერ დაქირავებული კერძო კომპანიის შემფასებლების მიერ. იმ შემთხვევაში თუ წარმოდგენილია სესხის გაცემისათვის უძრავი ქონება, შესაძლოა გამონაკლისის სახით მაინც იყოს მოთხოვნილი მოძრავი ქონების წარმოდგენა, თუ მიზნობრიობაა მისი შეძენა, ამ შემთხვევაში გირავდება ბანკის სასარგებლოდ.
- თანამსესხებელი- უძრავი ქონების უზრუნველყოფის შემთხვევაში, ასევე უგირავნო სესხის გაცემის დრო, შესაძლოა მოთხოვნილ იყოს თანამსესხებელი, რომელიც აუცილებლად უნდა იყოს ოჯახისწევრი ან/ და ბიზნეს პარტნიორი.
- თავდებობა- 2019 წლის 27 დეკემბრიდან შეიცვალა თავდების წარდგენის პირობა, კერძოდ ამ პერიოდიდან თავდებს გამოუჩნდება ანალოგიური ვალდებულება რაც აქვს მსესხებელს და მისი pti კოეფიციენტის დათვლისას გათვალისწინებული იქნება ყველა სესხის გადახდები, როგორც თავისი ასევე იმ ვალდებულების სადაც თავდებაა წარმოდგენილი.

უძრავი ქონების ლიკვიდურობას დიდი როლი აქვს სესხის პროცენტისა და რაოდენობის განსაზღვრის დროს.

პოტენციურ მსესხებელთან ასევე ვაზუსტებთ მნიშვნელოვან დეტალებს, რომელიც შეეხება ფინანსურ ანალიზს:

- ბიზნესის შინაარსი- კლიენტების და თანამშრომლების რაოდენობის ჩათვლით

- მოგება - წლიური მოგება სეზონურობის გათვალისწინებით
- რეალიზაცია- შემოსავლის ძირითადი წყაროები
- ხარჯები- ორგანიზაციის ძირითადი ხარჯები
- მარაგები- კატეგორიები და მოცულობა
- დებიტორები- რაოდენობრივი სიმრავლე და თანხობრივი მოცულობა
- კრედიტორები- რაოდენობრივი სიმრავლე და თანხობრივი მოცულობა

დაკავშირებული პირების გამოვლენა ერთ- ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორია; დაკავშირებული პირებია მსესხებელთან, მის კონტროლ ქვეშ დაქვემდებარებულ საწარმოსთან დაკავშირებული ფიზიკური თუ იურიდიული პირები.

სესხის გაცემის შემდგომ არ ნიშნავს, რომ ვასრულებთ ურთიერთობას მსესხებელთან, შემდგომ იწყება ახალი ეტაპი, კერძოდ მიზნობრიობის შესრულების კონტროლი, რომელიც დამოკიდებულია სესხის ტიპზე, შესაძლოა ეს იყოს უძრავი ან მოძრავი ქონების შეძენა, საქმიანობის გაფართოება ან/ და სამომხმარებლო მიზნობრიობა, რეფინანსირება. ასევე აუცილებელია ბიზნესის მონიტორინგი მინიმუმ წელიწადში ორჯერ.

ეროვნულმა ბანკმა კომერციული ბანკების 2019 წლის მე-2 კვარტლის ფინანსური მაჩვენებლები გამოაქვეყნა. მონაცემებიდან ჩანს, რომ 2020 წლის აპრილიდან სესხების გაცემამ იკლო, რაც გამოწვეულია პანდემიიდან გამომდინარე. სრულიად გაჩერდა სს „საქართველოს ბანკის“ დაკრედიტება აპრილის და მაისის თვეებში.

რომ შევაჯამოთ, ბოლო 20 წელიწადში აშკარა პროგრესი იკვეთება. ბანკები, ერთი მხრივ, ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებას უწყობენ ხელს, მაგრამ, მეორე მხრივ, ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის ტემპი (რაც მხოლოდ საბანკო სექტორზე არ არის დამოკიდებული) და ქვეყნის მაკროეკონომიკური სტაბილურობა უნდა იყოს ისეთი, რომ ბანკების გამსხვილებას, რაოდენობრივ ზრდასა და საპროცენტო განაკვეთების კლებას შეუწყოს ხელი.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. საქართველოს ორგანული კანონი „ საქართველოს ეროვნული ბანკის შესახებ“ (www.nbg.gov.ge);
2. საქართველოს კანონი „ კომერციული ბანკების შესახებ“- საქართველოს პარლამენტი თბ. 1996წ. 23 თებერვალი;
3. ბასილია კ.- „საბანკო საქმე“, თბ. 2018წ;
4. კაკულია თ. ბახტაძე ლ. კანდელაკიშვილი ლ.- საბანკო საქმე, თბ. 2018წ;
5. კოვზანაძე ი. კონტრიძე გ. – „თანამედროვე საბანკო საქმე“, თბ. 2014წ;
6. შენგელია რ, შენგელია. მ- „ საბანკო სამართლის საფუძვლები“ თბ. 2014წ.
7. ქოქიაური ლ. – „საბანკო საქმიანობის საფუძვლები“ თბ. 2010წ;
8. <https://commerciant.ge/ge/post/6-yvelaze-momgebiani-banki-saqartveloshi-vin-liderobs-reitingshi->
9. <https://forbes.ge/news/6276/samomxmareblo-dakrediteba?fbclid=IwAR3ijXZ-xAor7hsbz6gG-QHQitOnMgR-MUxotXDWrBJL34uXBpZRqHsN0YU>
10. <https://forbes.ge/news/1674/rogor-viTardeba-qarTuli-sabanko-sistema>
11. <http://sab.ge/ge/bankometer/53-kartuli-bankebis-sruli-umravlesobis-ertaderti-mizani-mosaxleobis-gagatakeba-tradiciebis->
12. <https://www.nbg.gov.ge/index.php?m=726->